

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

Judex: Meie pärandusmaksu seadus, lhk. 65—76. — Uesson, M.: Kas lihtvõlakohustus või obligatsioon, lhk. 76—78. — Leesment, Leo: Nõndamismetatud „Schlüsselgewalt“, lhk. 78—85. — Riigikohtu tegelus, lhk. 85—87, 94—96. — Kohtuasutiste 1926. a. tegevuse aruanded, lhk. 88—93. — (Aruanne kriminaal ja tsiviil-asjade liikumise kohta 1926 a. Kohtupalatis. — Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle Rahukogudes kui I astme kohtutes 1926 a. — Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise üle Rahukogudes kui I astme kohtutes 1926. a. — Aruaene tsiviil-asjade liikumise üle Rahukogudes kui II astme kohtutes 1926. a. — Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle Rahukogudes, kui II astme kohtutes 1926. a. — Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne 1926. a. — Tartu-Võru Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne 1926. a. — Rakvere-Paide Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne 1926. a. — Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne 1926. a. Lisa: Riigikohtu otsused 1926. a., lhk. 33—48.

Meie pärandusmaksu seadus.

Kuni 18. maini 1920. a. olid meil jõus pärandusmaksu võtmiseks vene tsariaegsed määrused. Vene pärandusmaks kuulus lõivude (poshlin'ate) hulka, mis võeti kõigi tasuta üleminevate varanduste pealt. Nende lõivude hulgast eraldas Eesti seadusandlus pärandusmaksu eriseadusega, mis avaldatud Riigi Teatajas 8. mail 1920 (R. T. nr. 67/68 — 1920). See seadus, välja-arvatud maksu progressiivsus ja mõned vähem tähtsad muudatused, on peaaegu sõnasõnaline tõlge vene vastavaist määrustest. Hiljem täiendati ja muudeti pärandusmaksu seaduse §§ 30 ja 31 (R. T. nr. 89—1922 seadus nr. 65 ja R. T. nr. 1/2—1923. a. sead. nr. 5.). Need kolm seadusandlikku akti moodustavad kogu meie pärandusmaksu seaduse. —

Käesoleva kirjutusega katsub autor omalt poolt kaasa aidata mõningate, pärandusmaksu seaduse kohaldamisel kerkinud küsimuste ja kahtluste lahendamiseks ja liht-

lasi pakkuda lühida kokkuvõtte seadusest enesest. Et saadav pilt selgem oleks, võtame eritleva vaatluse alla selle seaduse üksikud osad.

1. Maksu alla kuuluv pärandusvara.

Maksu alla kuuluva pärandusvara piirid on Eesti vabariigis palju laiemad kui tsariaegses Venes. Sääli oli maksust vaba iga pärandusvara, mille väärtus ei ulatanud üle tuhande rubla; samuti ka iga pärija osa, mis ei tõusnud üle selle summa. Kui arvesse võtta Vene kuldrubla ja Eesti marga kursi vahet, siis käivad meil maksu alla kuni 60 korda väiksema väärtusega pärandusvarad, sest maksustamise alla kuuluva vara alamäär on meil kolm tuhat marka (pm. s. §§ 2. p. a. ja 5.). Edasi olid Venes maksust vabab järgmised kinnisvarad: a) maad maakonnas (земли въ уѣздахъ), kui neid pärisid pärandusjätja

abikaas või jälle otsejoones alanevad või ülenevad sugulased; b) talurahva jaomaad (надѣльные земли), kui need üle läksid talurahva seisusest isikuile; d) põllumajanduslikud ehitused. — Meie seaduse järele käivad maksu alla kõik kinnisvarad, ka põllumajanduslikud ehitused. Viimased suurendavad meil pärandusvara maksualust väärtust küll ainult sel juhtumusel, kui nad on kinnitatud tule vastu (pm. s. § 30. p. 4.). Vallasvarast oli vene seaduste järele maksuvaba: a) põllumajanduses kõik elus ja eluta inventar; b) kodune vallasvara (kapitalid välja arvatud), mis ei too tulu ega polnud kauplemise ega tööstuse asjaks päranduse jätljale (домашняя движимость (кроме капиталовъ) не приносящая дохода и не составляющая предмета торговли или промысла лица, оставившаго наследство). Nende vene määruste asemel lausub meie seadus lühidalt: „kodune sissesead, mis sissetulekut ei too ega kauplus- ehk tööstus-abinõuks ei ole.“ (pm. s. § 2. punkt d.). Nähtavasti on eesti teksti autor tahtnud edasi anda ülalpool punkt b. all toodud vene määruse. Eesti tekst on aga saanud oma ulatuse poolest kitsamaks ja selguse poolest palju ebamäärasemaks. Asja (aine, eseme — venekeeles — „predmet“) asemele on võetud „abinõu“ ja vallasvara asemele on pandud „sissesead“. Tekib praktiliselt ülitähtis küsimus: kas koduse sisseseade alla kuulub ka inventar taludes? Selle peale õiget vastust anda ei ole kerge. Sissesead ja inventar on mõisted, mis üksteist katavad ainult osaliselt. Seegi inventari osa, mis sisseseade mõiste alla mahuks, vabaneks ainult siis, kui ta ei ole „kauplus- ehk tööstus-abinõu.“ Talus tarvitav inventar on aga peaaegu väljavõtteta põllutööstuse abinõu ja müügiks valmistatud saadused — kauba aine. Meie seaduse täpse mõtte järele ei ole kumbki neist vaba pärandusmaksust. Vaba oleks aga elukorteri sissesead, mööbel, sõõgi- ja lauanõud, ilu, mugavuse ja toreduse asjad, kui nendega ei kaubelda. —

Pärandusmaksu alla kuulub Eestis seega kõik pärandusejätja kinnis- ja vallasvara, välja arvatud ülal mainitud kodune sissesead. Teine sellekohane paragrahv (§ 6.) toonitab veel eriti, et varanduse hulka, mis pärandusmaksu alla käib, kuulub „kõik aktiivne ja vaieluse all olev varandus ühes võlanõudmistega. Kuid võlanõudmise ja vaielusaluse varanduse pealt võetakse maksu alles võla kättesaamisei või vaieluse lõpetamisei.“ Täheldpanu aratab titelus „aktiivne varandus“, mis vastu on säetud võlgu ja vaieluse all olevale varandusele. Vene teksti poole pöördudes leiame, et sääl seisab „наличное имущество“, mida eesti keeles tuleks edasi anda sõnaga „sulavarandus“ (nagu öeldakse sularaha), vastandina laenuks antud ja ajuliselt omaniku käes mitte käsutada olevale varandusele. Maksu alla kuuluvasti pärandus-varast (seaduse tekstis pärandus-tombust) arvatakse maha pärandusejätja poolt maksmata jäänud ravitsemise kulud, teenijate palgad ja muud võlad pärandus-maksu seaduse § 8. ettenähtud ulatuses. Maksust hoopis vabad on pärandused, mis üle lähevad heategeliste, teadusliikkude ja haridusliikkude asutiste heaks ja varandused, mis on maha jäänud eesti vabadsõjas surma saanud isikuil, kui neid varandusi pärivad pärandusejätja abikaas või tema verisugulased alanevas või ülenevas joones (pm. s. § 2. punkt b. ja e.). —

Päranduse maksu võetakse päranduse teel üleminevate varanduste pealt (§ 1). Ühes varanduse üleminekuga tekib ka pärija kohustus maksta tema kätte ülelänud varanduse eest. Meie pärandusõiguse järele loetakse pärandusvara pärijale ülelänuks pärija sellekohase tahteavalduse läbi (B. E. S. §§ 2622—2638), mitte aga juba päranduse avanemisega, s. o. pärandusejätja surmapäevast peale. Pärandusejätja surmapäevast kuni päranduse vastuvõtmiseni pärija poolt on pärandus ehk pärandustomp — juriidiline isik (B. E. S. §§ 713 ja 1692), kes oma hooldaja kaudu võib kohustusi sõlmida ja õigusi omandada. Tema vara

koosseis võib kahaneda ja kasvada. Mõne aja pärast ei ole pärandusvaral enam seda koosseisu, mis tal oli pärandusejätja surma silmapilgul. Loomulikult võib pärandusvara pärijale üle minna ka ainult selles koosseisus, mis tal siis oli, kui pärija tahet avaldas pärandust vastu võtta. — Meie tegelikud juristid ei ole kaugeltki mitte kõik selle vaatekohaga päri. Nii kirjutab muu seas h-ra Sehrvald (Õigus nr. 1 — 1926. a. lehek. 20) järgmist: „Ka pärandusmaksu suhtes tuleb kõigepealt üldisest põhilausest kinni pidada, et kõigi pärandustega seotud õiguste ja kohustuste kohta on otsustav pärandusejätja surma silmapilk. Ka sel juhtumisel, kui päranduse vastuvõtmine (Antretung) sünnib pärast, loetakse päranduse üleminek pärijale sündinuks päranduse avanemise, s. o. pärandusejätja surmapäeval ja ajatatakse (viakse tagasi, wird Zurückbezogen, припрочивается) sellele silmapilgule. Järelikult samalgi päeval tekib ka riigi pärandusmaksu nõudmine pärija vastu“. Ja edasi, säälsamas: „See ei ole mitte metafüüsiline, abstraktne õigus, vaid reaalne, konkreetne, teatava kindla suurusega nõudmine. Kohtu ülesandeks on kindlaks teha, kui suur oli riigi nõudmise konkreetne summa pärandaja surma silmapilgul“. Kumb neist vaadetest on õigem ja vastavam meie pärandusõigusele ja pärandusmaksu seaduse määrustele. Millise pärandusvara koosseisu pealt peab pärija pärandusmaksu maksma, kas selle pealt, mis olemas oli pärandusejätja surma päeval, või selle pealt, mis veel oli säilinud, või koguni uuesti juure oli tulnud, kui pärija oma tahet avaldas pärandust vastu võtta? Selle küsimuse nii või teisiti lahendamine ei ole mitte ainult teoreetiliselt, vaid ka tegelikult suure tähtsusega, mis maksu maksjale väga tundub. Pärandusvara hävineb vahe peal mõne õnnetuse, tule või vee läbi, ilma et ta selle vastu oleks olnud kinnitatud. Kui nüüd pärija ülejäanud vähema osa vastu võtab ja selle läbi alles pärijaks saab, peab ta nende arvamise järele, kes päranduse vas-

tuvõtule annavad tagasiulatava jõu, pärandusmaksu maksma ka hukkunud varanduse pealt. Teiselt poolt võib pärandusvarale ka osaks saada ootamata juurekasv, olgu osava asjaajamise läbi hooldaja poolt, olgu mõne õnneliku juhtumise läbi, mis alles pärijat virgutab pärandust vastu võtma. Sama teooria järele ei tohiks pärija käest maksu nõuda varanduse juurekasvu pealt, sest juurekasvu ei olnud olemas pärandusejätja surma ajal. — Tuleb tähendada, et päranduse vastuvõtmise tagasiulatava mõju õpetus on väljakujunenud Rooma õiguses. Rooma juristidele paistis ebaloomulikuna, et pärija vastu võtab pärandusvara päranduse enese ehk selle kuraatori käest. Oldi sunnitud seepärast pärija õigustesse astumisele ja päranduse vastuvõtmisele andma teist, ajalisel varemast suhtumist, kui neil oli tõepoolest ja neid tagasi viima pärandusejätja surma momendile. Praktiselt tähtsust sel aga ei olnud (Windscheid: Pandekten III. 7. trükk lehek. 13). Päranduse vastuvõtu tagasiulatava jõu teooria edasiarendamiseks pakkus soodsat pinda vene tsiviilõiguse § 1254. Vene senat tunnistas esimese koguni (1885. a. nr. 124.), et selle paragrahvi järele „päranduse juriidiline üleminek sünnib juba pärandusejätja surma päeval“. Pärastpoole (1891. a. — nr. 105. 1908. a. nr. 80 ja teised) leiab senat, et päranduse üleminekuks pärijale ikkagi on vaja vastuvõttu, kuid sellest silmapilgust peale antakse üleminekule tagasiulatav jõud (возводится къ моменту открытия наследства). Vene tsiviilõiguse projekti kokkuseadjad tunnistasid selle vaate omaks ja redigeerisid pärandusõiguse § 173 niimoodi: „Päranduse omandamiseks on tarvis päranduse vastuvõtmist, kuid vastuvõetud pärandus on pärijate oma tema avanemise ajast peale, sõltumata sellest, millal järgnes vastuvõtmine“. Põhistes selle paragrahvi juure seletavad projekti autorid selgemini kui paragrahvi tekstis eneses, et päranduse vastuvõtul on tagasiulatav jõud, et vastuvõtmine ajatatakse tagasi päranduse avanemise sil-

mapilguni. Seejuures toetuvad nad senati praksisele ja ka -- Balti tsiviilõigusele (§ 2622) ja prof. Erdmanni Balti tsiviilõiguse süsteemi III. jao § 196-le. Neid projekti autorite põhiseid annab edasi Bukovski (seletused B. E. S. § 2622. juure punkt b all.) —

Toetumine Balti õigusele ja prof. Erdmann'ile on täiesti ekslik. Balti tsiviilõiguse § 2622 ei ole midagi olemas päranduse vastuvõtmise tagasiulatavast jõust ja prof. Erdmann ütleb otsekohe: Das Provincialrecht weiss nichts von der sog. rückwirkenden Kraft der Erbantretung (Erdmann: System III. lehek. 20, märkus 3). Nii siis: Balti tsiviilõigus ei tea midagi päranduse vastuvõtmise tagasiulatavast jõust. Seda sinna sisse seletada ei luba kuidagi päranduse vastuvõtmist käsitavad määrused. Ainukesed katsed selles mõttes on Peterburi kohtupalati kaks otsust: baron Behr'i asjas 1895. a. ja Middendorffi asjas 1897. a. (Bukovski: seletused § 2622 juure punkt g. all ja § 1693 punkt g.). Need otsused käivad meie õiguses väljendatud päranduse vastuvõtu põhimõtetele hoopis vastu ja neil ei või seepärast olla ühtki kõitvad jõudu. Pärandusejätja surmapäev on tähtis küll kui pärandusele kutsumine ja päranduse avamise moment (B. E. S. §§ 1691, 2581.), ka kui silmapilk, mille järele ära määratakse pärijate suguluslähedus pärandusejätjaga (§ 1891.) ja päranduse jagamise korral mitme pärija vahel (§ 1892.). Pärandusejätja surmapäeva aga kui momenti, milleni tagasi ajatatakse päranduse vastuvõtmine, meie Balti õigus ei tunne.

Vastupidine vaade on siiski õige laialt levinud; peaaegselt vene kohtute mõju all ja enesele kajastust leidnud isegi mõnes meie riigikohtu tsiviilosakonna otsuses. Neid otsusi ei ole küll mitte välja kuulutatud üldiseks juhtnõuks riigikohtu ametlikult avaldatud igaaastases otsuste kogus, kuid kohtud, kelle otsuste puhul nad andud, võtavad neid eeskujuks teiste sarnaste otsuste juures.

Teise äärmusesse langevad jälle need, kes päranduse maksuatusel varanduse kindlakstelemiseks soovivad võtta varanduse koosseisu ja väärtust, mis kõige lähem kohtu otsuse tegemise päevale pärandusmaksu üle. Tõuget selleks andis riigikohtu üldkogu otsus nr. 11—1924. a., millest pikevalt pärast poole. Siin kohal olgu ainult tähendatud, et päranduse väärtus, tema seaduslik hind tõesti tõusnud võib olla kohtu otsuse tegemise päevaks, võrreldes hinnaga, mis tal oli vastuvõtmise päeval pärija poolt. Kuid see hinna tõus on sündinud juba vastuvõetud, seega pärija enese varanduse juures. Et seda tõusu maksustada, selleks on olemas teised maksud ja lõivud, mitte enam pärandusmaks.

On tõsi, et ei ole kerge kindlaks teha pärija tahteavalduse silmapilku päranduse vastuvõtmiseks, liiati siis, kui vastuvõtmine, nagu meil, võib sündida ka vaikides (B.E.S. §§ 2625, 2631). Kuid pärimise õigusi korraldaval kohtul on kindlam tõendus selleks — pärija palve, teda kinnitada pärimisõigustes või tunnistada seaduse jõusse astunuks tema kasuks tehtud testament. Leiab otsekoheste maksude peavalitsus kui riigikassa huvide kaitsja, et pärija antud korral juba varem on vastu võtnud päranduse ja suuremas koosseisus, kui näidatud pärandusvara koosseisu teadaandes, siis on maksuameti asi ette panna kohtule selleks vastavaid tõendusi ja mitte piirduda ainult pärandusvara koosseisu loetlemisega, mis olemas oli pärandusejätja surmapäeval. Pärandusmaks tuleb välja arvata pärandusvara koosseisu järele, mis siis olemas oli, kui pärija päranduse vastu võttis oma tahteavaldusega pärijaks olla.

2. Pärandusvara seaduslik hind.

A. Kinnisvarade suhtes. Põllumajanduse otstarbeks kasutatava varanduse (maapind väljaspool linna- ehk alevipiire) seaduslikuks hinnaks loetakse: 1) pangahindamist maa pandiks võtmisel pikaajegse laenu vastu; 2) hindamist maksude võt-

miseks riigi ehk omavalitsuse heaks; 3) viimast ostuhinda, või 4) maa tiinude hinda iseäralise tabeli järele juure lisades maa peal olevate hoonete tulekinnituse hindamist, selle järel, milline neist hindadest kõige kõrgem (pm. s. § 30). Täiendava seaduse järele (R. T. nr. 89—1922. a. seadus nr. 65, I. osa) arvatakse veneaegsed, kuni 1. jaanuarini 1918. a. rublades tehtud hindamised markadeks ümber, 1 rubla = 40 Emk., kuna tiinu hind uue tabeli põhjal kõigub 1400—4000 marga vahel, selle järele, kus maakonnas, või selle osas, asub hinnatav pärandusvara. Kõigi muude kinnisvarade (linnades ja alevites ning väljaspool linna- ja alevipiire olevad tööstuslikud ja ärilised ettevõtted, nagu vabrikud, poed, veskid, üürimajad j. n. e.) seaduslikuks hinnaks loetakse: 1) hindamist maksude võtmiseks riigi või omavalitsuse heaks; 2) viimast ostuhinda; 3) tulekinnituse hindamist, juure lisades sellele $\frac{1}{8}$ krundi ja vundamenti eest; 4) pangahindamist, kui varandus pikaajase laenu vastu panditud; 5) hinda, mis saadakse kasvatades $16\frac{2}{3}$ peale varanduse kasutoovust, mis kindlaks määratud liikumata varanduste maksustamiseks linnades ja alevites — selle järele, milline neist hindamistest kõrgem (pm. s. § 31.). Märkus selle paragrahvi juure lausub: kui edasi antakse käesolevas paragrahvis ettenähtud varandus ühes maaga, mille väärtus on kaks või rohkem korda suurem, kui selle peal olevate hoonete oma, siis tehakse eraldi hindamine kummagi jaoks §§ 30. ja 31. põhjal. Paragrahvis 31. ettenähtud hindamisi, mis olid kindlaks määratud vene rublades, saksa, ida või eesti markades kuni 15. oktoobrini 1920. a., tõstis hiljem pärandusmaksu muudatuse seaduse II. osa (R. T. nr. 89—1922. a.) 5—100 kordseks. Varsti aga muudeti selle seaduse II. osa (I. osa, mis käib § 30. mainitud põllumajanduslike kinnisvara kohta, jäi maksma), uue muudatuse seaduse läbi (R. T. nr. 1/2 — 1923. a. seadus nr. 5), mis vähendas eelmises seaduses ettenähtud kordseks kasvatamise

määre ($1\frac{1}{2}$ —60). Uudisena osutavad märkused viimase seaduse juure, mille järele maksja — kui tema arvates seaduslik hind tõuseb üle kinnisvara tõelise väärtuse — on õigustatud nõudma varanduse ümberhindamist. Selle tagajärjel saadud hind võetakse seadusliku hinna asemel maksustamise aluseks varanduste üleminekul. Maksualune pärija võib niisugust ümberhindamist nõuda ka pärimisõigustesse kinnitamise korras, mis kinnitamise toimetuse aga faktiliselt seisma paneb mõneks ajaks, sest seda hindamist toimetavad administratiivasutised kuni riigikohtu administratiiv-osakonnani.

B. Vallasvarade suhtes. Riigikassa vekslite ja võlakohustuste seaduslikuks hinnaks loetakse nende nimelist väärtust; igasuguste välismaa-rahade seaduslikuks hinnaks arvatakse nende kursi hinda Eesti rahaga võrreldes. Muude protsent — ehk dividendpaberite seaduslikuks hinnaks loetakse hindu, mis rahaministriumi poolt on kindlaks määratud ja Riigi Teatajas väljakuulutatud; mis mainitud nimikirjas puudub, hinnatakse kursiväärtuse või viimase puudumisel, nimelise väärtuse järele (§ 32). Määratud või määramata või koguni igaveseks ajaks kohuslikuks tehtud maksude, kui ka eluaegse kasutamise, seadusliku hinna kindlakstegemist normeerivad üksikasjaliselt §§ 33—36. Kõige muu vallasvara kohta ei ole olemas pärandusmaksu seaduses seaduslikku hinda. Neid tuleb aga pärandusmaksu teadaandes üles lugeda ja ühulasi ka üles anda nende hind. Viimane olgu määratud ülesandja parema äratundmise ja südametunnistuse järele. Muidu võib kohus, kui tal näib nende asjade hind kahtlaselt madal, pärandusmaksu seaduse § 16. põhjal nõudma hakata nende väärtuse kohta lisateateid.

Seadusliku hinna väljaarvutamine. Varanduste seaduslik hind muutub aja jooksul. Uued ümberhindamised maksustamiseks, tulekinnituse puhul j. n. e. tingivad varandusele uue

seadusliku hinna parandusmaksu suhtes. Millistega neist hindadest peab kohus arvestama parandusmaksu väljaarvamise juures konkreetsel juhtumusel ja antud korral? Kas nende hindadega, mis olid parandusvara objektidel paranduse avamise päeval, või hindadega hilisemast ajast? Nende ridade autori arvades võib selle küsimuse peale olla ainult üks vastus: tuleb arvestada kõrgema seadusliku hinnaga, mis oli parandusvaral tema ülemineku ajal pärijale, s. o. paranduse vastuvõtmise ajal pärija poolt. Parandusejätja surmaga avaneb ainult võimalus parandust vastu võtta. Kas pärija seda võimalust tarvitab või mitte, rippub täiesti pärija enese tahtest (B. E. S. §§ 1698 ja 2622) ega millegist muust, nagu väidetud eelpool: ka mitte parandusejätja surmapäevast. Loomulik, et meie kohtud parandusmaksu väljaarvamise juures nende seaduslike hindadega peaks arvestama, mis oli parandusvaral tema ülemineku silmapilgul pärijale. Tegelikult kujunes asi aga hoopis teisiti. Hakati millegi pärast eelistama hindamisi, mis olid maksvad olnud paranduse avamise päeval, nagu loeti parandusvara üleläänuks või ajatati üleminek tagasi parandusejätja surma momendini. Tuleb tähendada, et parandusvara seaduslik hind paranduse avamise momendil ja sama hind paranduse vastuvõtu momendil enam korral küll ühesuurused on ja ühte langevad, kui avanemise päeva ja vastuvõtu päeva vahel ei ole pikemat vahet. On vahe pikem, muutub hind paratamata, olgu suurenemise, olgu alanemise sihis. Oli parandusvara parandusejätja surmapäeval, näiteks, tule vastu kinnitamata; paranduse hooldaja, kui korralik peremees kindlustab varanduse tule õnnetuse vastu, enne kui pärija oma taht avaldab parandust vastu võtta. Paranduse maksu suhtes tuleks nüüd arvestada tulekinnituse hindamisega, kui kõrgema seadusliku hinnaga. Pərija enese viivituse läbi vastuvõtmisega pääsis mõjule uus seadusliku hinna tegur. Ehk jälle: parandusvara oli parandusejätja poolt hinnatud liiga kõr-

gelt. Paranduse hooldaja vähendab hindamist kinnituse uuendamise puhul. See vähendamine peab ka pärijale heaks tulema paranduse maksustamise juures, olgugi et pärija vahest meelega viivitas ja hoidus paranduse vastuvõtmisest enne seda. Pərija ei saa ette heita ega temale süüks panna, et ta vastu ei võtnud parandust ennem. Paranduse ajaviitmata vastuvõtmine on pärija õigus, mitte tema kohustus. Kui pärija, tarvitades oma õigust, ootab paranduse vastuvõtmiseks soodsat momenti, siis ei riku ta sellega kellegi õigusi, isegi mitte riigikassa õigusi paranduse maksu peale, sest riigikassa õigus pärijalt parandusmaksu saada, tekib alles paranduse vastuvõtmisega pärija poolt, mitte ennem.

Nagu öeldud, ei arvestanud meie kohtud parandusvara ülemineku momendiga pärijale, vaid ainult paranduse avanemise momendiga. Hindamiste muutuste seadused (R. T. nr. 89 — 1922 ja nr. 1/2 — 1923 a.) tõid aga pöörde väljakujunenud korda. Kohtutele ja otsekoheste maksude peavalitsusele ei paistnud sest saadik paranduse avanemise päeva hindamised enam õiglasena ega seaduspärastena nende paranduste juures, mis küll olid avanenud enne ülemal tähendatud seaduste ilmunist ja maksamahakkamist, kuna neis seadusis ometigi kästi enne olnud hindamisi kuni 100-kordses kasvatus, markadeks ümber arvatult. Riigikohtu üldkogu otsus 1. dets. 1924. a. nr. 11 pidi neid kahtlusi lahendama. Peab tunnistama, et üldkogu mainitud otsus kõrvaldas paranduse avanemispäeva senise ainumaksuse parandusmaksu väljaarvutamisel, kui ta käskis seda teha olenemata paranduse avanemise ajast. Oma lõpptulemuse saavutab üldkogu natuke kõrvalisel ja keerulisel teel. Selle asemel et võtta lähtekohaks pärija tahteavaldust paranduse vastuvõtmiseks, tunnistab üldkogu, et parandusmaksu seaduse II. ja III. osas leiduvad eeskirjad parandusmaksu väljaarvutamiseks on protsessuaal-määrused, ja seletab, et neid kui sellaseid tuleb kohaldada ole-

nemata päranduse avanemise päevast. Nende määruste protsessuaalne laad on küsitav. Selle arvamise vastu on ette loodud kaaluvaid ja veenvaid vastuväiteid (Õigus nr. 1 — 1926. a.). Iseloomulik on, et üldkogu otsuse puhul tekkinud poleemikas (Õigus nr. 4. ja 8 — 1925. a. ja nr. 1 — 1926. a.), nii hästi need, kes otsuse motiividega päri ei olnud, kui ka need, kes kaitsesid otsuse motiivide õigsust, olid ühel meelel ja arvamisel, et pärandusvara päranduse avanemisega üle läheb pärijale ja et ka samal ajal tekib ühelt poolt riigil õigus pärijalt pärandusmaksu nõuda ja pärija kohustus pärandusmaksu tasuda. Tõele kõige lähemale jõuab h-ra Sehrvald, kes leiab, et pärandus ikkagi vastuvõtmise (Antretung) läbi üle läheb. Säälsamas kaldub aga h-ra Sehrvald kõrvale õigesti võetud suunast ja asetab vastuvõtmise tagasi pärandusejätja surma silmapilgule. Minu arvates tuleb kõne all oleva üldkogu otsuse nõrgemaks küljeks lugeda mitte just seda asjaolu, et ta hindamismäärusi peab protsessuaal-määrusteks, vaid seda, et ta võimaldab võtta pärandusmaksu väljaarvutamise aluseks ka neid hindamisi, mis on sündinud juba pärast päranduse vastuvõttu kuni kohtu otsuse tegemiseni, ega midagi maini nii olulisest juriidilisest faktist, nagu seda on pärandusvara üleminek ja vastuvõtt. — Praegugi näib kohtuis ikkagi veel valdav olevat endine vaatekoht, olgugi kõvasti kõigutatud riigikohtu üldkogu mainitud otsuse läbi. Peaks võidule pääsma ja üldist tunnustamist leidma vaade, et pärandusvara üle läheb pärijale alles päranduse vastuvõttuga ja et samal silmapilgul ka alles tekib pärija pärandusmaksu kohustus. Muldu oleks meie päranduse õiguse §§ 2621—2638 täiesti tarbetud ja üleaarused. Ei tohiks juriidiliseks harjumuseks muuta hoopis teist korda pärija suhtes pärandusvara vastu, kui seda normeerib meie pärandusõigus.

3. Teadaanne päranduse tombu üle ja päranduse maksu tasumiseks kohustatud isikud.

Iga päranduse kohta, mis maksu alla käib, peavad pärijad ehk testamenditäitjad ühes pärandusõigustes kinnitamise palvega, kuue kuu jooksul surma päevast arvates, ettepanema teadaande pärandustombu üle (pm. s. § 11). Teadaandes peab sisalduma: a) pärandusejätja ees-, isa- ja perekonna nimi, suremise aeg, koht ja viimne alaline elukoht; b) täieline päranduse nimekiri, kus peab üles antud olema kõik liikumatu varandus kui ka kapitalid, võlanõudmised, väärtpaberid ja maksu alla käiv muu liikuv varandus; ühtlasi peab ära tähendatama iga üksiku varanduse seaduslik hind ja väärtpaberite nimetus ning iga nende liigi nimeline ja seaduslik koguväärtus; d) pärijate nimekiri, igaühe varandusosa ja sugulusvahekord pärandusejätjaga (§ 12). Teadaanne antakse selle jaoskonna rahu-kohtunikule, kus pärandusejätjal oli viimne elukoht enne surma (ts. kp. s. §§ 1956 ja 2011 — uues redaktsioonis; R. T. nr. 43 — 1923. a.). Teadaandel peab ligilistatud olema ärakiri otsekoheste maksude peavalitsusele (§ 13). Nende andmete ja tarvilisel korral juure nõutavate lisateadete põhjal arvab kohus välja pärandusmaksu summa, juhtnõõriks võttes §§ 30—36 ettenähtud hindamismäärus (§ 16). Teadaandes melega ülesandmata jäetud pärandusmaksu alla kuuluva pärandusvara eest arvatakse maksu kahekordselt (14). Pärijad ehk testamendi täitjad on kohustatud pärandusmaksu ära maksma ühe kuu jooksul, arvates vastava kohtu otsuse seadusjõusse astumise päevast; vastasel korral peavad nad veel viivitusraha maksma 1% iga möödalastud terve või pooliku kuu eest (§ 20). On testamendi läbi pärijale peale pandud kohustus välja maksa kolmandatele isikuile summad, mis üksiku saaja kohta ulatuvad üle 3000 marga, siis maksab pärija nendegi pealt pärandusmaksu ära, kuid tal on õigus

kolmandalt saajalt, kelle eest ta maksu tasunud, seda maha tõmmata maksmistest juures (§ 21).

Ülaltoodud määrustest järgneb, et teadaanne olulist osa etendab pärimisõiguste kohtuliku korralduse ja pärandusmaksu määramise juures. Ilma teadaandeta, ehk nõnda nimet. deklaratsioonita, ei saa kohus otsust teha pärandusõigustesse kinnitamise üle ega määrust pärandusmaksu kohta. Seaduses on täpselt ära tähendatud, mis teadaanne peab sisaldama. Päranduse vara suhtes, mil olemas seaduslik hind, võivad pärijad üles anda ka suurema väärtuse (§ 7.) Siis arvatakse pärandusmaks suurema väärtuse pealt. On aga nende asjade väärtus üles antud väiksemal määral, siis võetakse pärandusmaksu seadusliku hinna järele. Teadaanne tuleb esitada kuue kuu jooksul pärast pärandusejätja surma (§ 11). Nähtavasti pidasid pärandusmaksu seaduse autorid seda aega küllalt pikaks, mille jooksul pärija selgusele võib jõuda, kas ta soovib pärandust vastu võtta või mitte. Meie pärandusõiguses on selle kohta ette nähtud küll teised tähtajad (B. E. S. §§ 2630, 2634, 2635, 2628 ja 2629). Kui kuus kuud on möödunud ja teadaannet pole ette pandud, siis tuleb pärandusmaksu määramise juures arvata viivitusraha 10% kõige aja eest, alates seitsmenda kuuga kuni teadaande ettepanemiseni. Peale pärijate nimetatakse veel testamendiläitjat kohustatuks teadaannet ette panema, muidugi sel korral, kui pärandusjätja on nimetanud sellast isikut oma testamendis, mis harilikult siis sünnib, kui testator testamendi korralduste täideviimist ei taha anda ega jätta pärijate hooleks.

Pärandusmaksu väljaarvutamine seadusjärgse pärimise juures on lihtne. On tegemist ainult ühte liiki pärandusvarast osasaajatega — pärijatega. Igale pärijale on seaduses tema osa juba kindlaks määratud ja kohtul pole muud tarvis kui pärijale peale panna maks, mis vastab tema pärandusosale. Keerulisem on lugu pärimiste juures testamendi või lepingu järele. Neil

pärimiskordadel võib tegemist olla kahte liiki osasaajatega päranduse varast. Peale pärijate võivad esineda veel legataarid. Viimased on isikud, kes pärandusest saavad mõne asja, rahasumma või õiguse, ilma et pärandusvara neile määratud oleks selle üldsuses või mõttelisis osis, nagu pärijaile (B. E. S. § 1702). Legataarid oma vahel jagunevad jälle kahte rühma: need, kes oma osa pärandusest otsekohe, vahenditult, kätte saavad, ja teised, kes selle saavad ühe pärija kaudu (B. E. S. 2150, 2206, 2208). Esimesi võiks nimetada otsekohesteks legataarideks, teisi kaudseteks. Pärandusmaksu seadus aga ei tunne legataare maksukohustuste hulgas. Ta mainib vaid mingisuguseid „kolmandaid isikuid“, kellele määratud summadelt pärijad peavad tasuma pärandusmaksu (§ 21.). Et pärandusmaksu seadus meie pärandusõiguse terminoloogiaga vähe arvestab, tuleb sellest, et tema algallikas oli vene pärandusmaksu seadus. Viimane oli kokku säetud muidugi vene tsiiviilõigusele vastavalt. Vene õigus ei tee juriidiliselt vahet pärija ja legataari vahel. Meie pärandusõiguse järele on kahtlemata legataarid ja nimelt kaudsed, pärandusmaksu seaduse § 21 mainitud „kolmandad isikud“. Kuidas on aga lugu teiste legataaridega, kes päranduse varast mitte ei saa rahasummasid, vaid mõne asja või õiguse? Vene pärandusõiguse järele on nad pärijad ja neile määratakse otsekohe, vahenditult oma pärandusmaks. Kuidas meil? Nende ridade autori arvates oleks vahest kõige õigem, et otsekohested legataarid, kes neile määratud asjade kättesaamiseks ei ripu pärijast, ka iseseisvalt peaksid maksma oma osa pealt pärandusmaksu. Kaudsete legataaride eest aga, kes neile määratud asju saavad pärijate käest ja kaudu, peaks pärijad samuti tasuma pärandusmaksu, nagu nende legataaride eest, kes pärijate käest saavad rahalisi summasid. Eriiselt ette nähtud legataarid kui pärandusmaksu iseseisvalt maksjad — on eluaegsed kasutajad (§§ 4, 22, 36). Jääb üle veel

üks liik legataare. Need on ülalpidamise (alimentide) ja korteri saajad. Alguses on riigikohus arvamisel olnud, et alimentide väärtust tuleb maha arvata pärijaile üleminevast varast ja eraldi maksustada (tsiviil osakonna otsus nr. 224—1926. a.). Pärast poole on riigikohus jätnud selle kohustuse hindamata, pärandusvarast maha arvamata ja ka eraldi maksustamata, leides, et pärandusmaksu seaduse §§ 8 ja 21 ei paku selleks küllaldast alust (ts. osak. otsus nr 236—1927 a. Mertinson'i päranduse asjas). — Hoopis ise lugu on testamenditaitja maksukohustusega. Ta vastutab ühes pärijate ja legataaridega pärandusmaksu tasumise eest, mitte kui võlgnik, s. o. pärija ja legataar ise, vaid kui nende esindaja ja asemik. Testamenditaitjat võiks selles suhtes võrrelda hooldajaga, kes peab tasuma makse hoolduse all oleva varanduse pealt. Kohtu otsuses tuleb maks määrata pärijate ja legataaride pealt, mitte aga testamenditaitja pealt.

4. Pärandusmaksu välja arvavad ja peale panevad asutised.

Neid on kaks — kohus ja otsekoheste maksude peavalitsus. Vaatleme kõigepealt kohtu tegevust sel alal. Kohus, s. o. rahukohtunik võtab ette pärandusmaksu arvamise, pärijate kinnitamise või testamendi seadusjõusse astumise tunnustamise puhul. Seda näitab pärandusmaksu seaduse § 11, mis nõuab, et teadaanne päranduse tomбу üle esitataks ühes pärimisõigustesse kinnitamise palvega. On pärijad teadaande puudulikult esitanud, siis nõuab kohtunik tarvilisel korral neilt lisateateid (§ 16.) ja teeb määruse pärandusmaksu kohta ühel ajal pärijate kinnitamise ja testamendi tunnustamisega, harilikult pärimise õigusi tunnustavas otsuses eneses. Varandustelt, mis üle lähevad korruga mitmele isikule, arvatakse pärandusmaks välja igatühe osalt eraldi (§ 5.) Omast otsusest saadab rahukohtunik ära kirjad palujale ja otsekoheste maksude peavalitsusele,

kes — otsusega mitte rahul olles — võivad edasi kaevata erakaebuse korras (§ 17.). Keda siin „paluja“ all tuleb mõista, on väga ebamäärane. Võiks arvata asjaosalist, kes sellekohase palve on avaldanud otsusest ära kirja saamiseks. Aga iseenesest on mõistetav, et see kes ära kirja on palunud, seda saab kohtu üldises korras ja et selleks enam ei ole tarvis erimäärust pärandusmaksu seaduses. Kuna otsekoheste maksude peavalitsus saab kohtu käest ära kirja palumata ja peale ära kirja saamist alles kõneldakse edasikaebuse võimalustest, siis peab arvama, et siin mainitud „paluja“ ära kirja saab kohtult ka ilma sellekohase palveta, ex officio. Järelikult tuleks siin paluja all mõista kõiki neid, kes palunud on end pärimisõigustes kiinnitada või testamenti tunnustada ja kellele on peale pandud pärandusmaks. Otsusest ära kirjade saatmise kohustus ei käi nähtavasti mitte enam edasikaebe instantsi otsuste kohta. Kohtu otsuse seadusjõusse astumisest pärandusmaksu suhtes saadetakse ajaviitmata teade otsekoheste m. pv.'le pärandusmaksu sissenõudmiseks harilikus riigimaksude sissenõudmise korras (§ 18). —

Meie pärandusmaksu seaduse suureks puuduseks tuleb lugeda, et saäl ühtki määrust ei ole selleks puhuks, kui pärijate vahel tõuseb hoiukorra toimingus tüli ja kohus ts. kp. s. § 2021. põhjal peab lõpetama kinnistamistoimetuse. Pärandusvara vastu võtnud ja selle valduses olevaid pärijaid peaks kohus võima sundida pärandusmaksu tasumiseks ka hoiu asja lõpetamise korral. Pärimisõigustele vastuvaidlejad võib-olla ei tõstagi pärimise nõuet ja nii võib pärandusmaks tasumata jääda määramata ajaks, isegi aeguda (pm. s. § 29.). Ka otsekoheste maksude pv.'le antud õigus (§ 19.) pärandusmaksu välja arvata, ei aita siin, sest tülli läinud pärijad võivad esitanud olla teadaande päranduse vara üle õigel ajal. Asjata on meie pärandusmaksu seadus otsekoheste maksude pv. õiguse ses suhtes sidunud ainult teadaande esitamise

hiljaksäämisega ja mitte ka pärijate poolt pärandusvara valdamisele astumisega, nagu seda ette nägi vene pärandusmaksu seadus (§ 212. lisa punkt 4.). — Iseenesest mõista, et kohtud pärandusnõude (hereditatis petitiio) puhul ka määrusi peavad tegema pärandusmaksu tasumiseks, kui see ei ole tasutud juba enamalt. Kohus annab pärijatele ja testamenditajatele välja kohtu otsuse ärakirja või kinnitatud testamendi ühes vastava pealkirjaga, mitte enne, kui pärandusmaks-makstud või jälle võlgujääv summa on kindlustatud otsekoheste m. pv. nõudmise kohaselt (§ 24.). Muidugi on siin jutt seadusjõusse astunud pärijate kinnitamise otsusest.

Otsekoheste maksude peavalitsus valvab pärandusmaksu õieti tasumise järele. Kõik kohtud, administratiivasutised, ametnikud ja omavalitsused on kohustatud temale teatama igast pärandusjuhtumusest, juure lisades andmeid päranduse koosseisu üle (pm. s. § 9). On teadaandes nimetamata jäetud mingisugune pärandusmaksu alla kuuluv varandus, siis teatab otsek. m. pv. sellest kohtule päranduse nimekirja täiendamiseks (§ 15). Kui pärija või testamenditaja ei ole § 11. ettenähtud tähtajal kohtule ette pannud teadaannet pärandustombust, siis kogub o. m. pv. ise tarvilised teated; määrab ära nende põhjal pärandusmaksu summa ja annab sellest maksualustele teada; kui kahe nädala jooksul ei ole vaidlusi tõstetud maksu väljaarvamise kohta, siis nõuab maksuamet pärandusmaksu sisse; vastasel korral annab ta asja kohtu otsustada (§ 19). Kohtu all tuleb siin mõista tsiviilkohut, kellele allub vastav pärandusasi hoiukorras. Vististi tarvitab o. m. pv. § 19. ettenähtud õigust väga harva. Nende ridade autor ei ole eesti kohtute praksises mitte leidnud sellast aktsiooni o. m. peav. poolt. O. m. pv. võib pärandusmaksu tähtaegi pikendada maksjate palvel (§ 23). Kui pärast pärandusmaksu tasumist juhtub, et pärandus maksumaksjalt ära võetakse seaduslikul alusel ja teisele isikule antakse,

või et tema kõrval kinnitatakse pärijaiks ka teisi isikuid, siis on maksumaksjal õigus tagasi saada vastav pärandusmaksu summa. Seesugused palved antakse o. m. peavalitsusele kuue kuu jooksul, arvates sellekohase kohtu otsuse seadusjõusse astumise päevast (§ 27). Peale selle on riigi- ja omavalitsuse asutised ja ametnikud kohustatud, tehes või vastu võttes akte pärandusvara kohta, samuti ka välja andes ja üle kandes päranduskapitale- ja varandusi, sisse kasseerima võlgu oleva pärandusmaksu summa, kui ei ole pikendatud maksu tähtaega. Sissevõetud summad tuleb renteisse anda ja sellest teatada o. m. peavalitsusele (§ 25).

5. Pärijate rühmad ja nende maksuprotsendi progressiivsus.

Niihästi vene kui ka meie pärandusmaksu seaduse järele jagunevad pärijad nelja rühma: 1) pärandusejätja abikaas, ülenevad (isa, ema, vanaisa, vanaema) ja alanevad (laps, lapselaps j. n. e.) sugulased ja adopteeritud lapsed; 2) pärandusejätja minija, väimees, võõraspoeg või võõrastütär, õde, vend ja õe või venna lapsed; 3) muud kolmanda ja neljanda astme sugulased (onud ja tädid, onu- ja tädipojad ja -tütred); 4) kõik muud isikud. Olemineva varanduse väärtusest olenemata maksid vene seaduse järele esimesse rühma kuuluvad pärijad oma osalt — $1\frac{1}{2}\%$ päranduse väärtusest; teine rühm — 6% , kolmas — 10% ja neljas — 12% . Eesti pärandusmaksu seaduse järele on maksu protsent kõigis rühmades progressiivselt liikuv ja tõuseb ülesmineva varanduse väärtusega, nagu seda näitab allpool järgnev tabel (v. lk. 75):

Nagu näha, tabab meie pärandusmaksu liiga väikseid pärandusosi, algab võrdlemisi suurte protsentidega ja tõuseb kiiresti väikeste vähemaade järele. Pärandusosa, mille väärtus kolmtuhat marka, käib juba maksu alla. Vene tsaariaegse seaduse järele võeti alles siis pärandusmaksu, kui varanduse väärtus ulatas üle 1000 rubla. Meie raha

Pärandusvara väärtus markades		Maksuprotsent päranduse vara väärtusest pärijate rühmades			
		I	II	III	IV
kuni 50.000 mrk.		2	6	12	24
üle 50.000 " 100.000 "		3	7	14	26
" 100.000 " 300.000 "		4	8	16	28
" 300.000 " 600.000 "		5	9 $\frac{1}{2}$	18	30
" 600.000 " 1.000.000 "		6	11	20	32
" 1.000.000 " 1 $\frac{1}{2}$ miljoni		7	12 $\frac{1}{2}$	22	35
" 1 $\frac{1}{2}$ miljoni " 2 "		8	14	24	38
" 2 " " 2 $\frac{1}{2}$ "		9	15 $\frac{1}{2}$	26	41
" 2 $\frac{1}{2}$ " " 3 "		10	17	28	44
" 3 " " 4 "		11	18 $\frac{1}{2}$	30	47
" 4 miljoni marga		12	20	32	50

järele ümber arvatult umbes 180.000 marka. Meie oludes muidugi ei saa tarvitada suure maailmariigi ennesõjaaegset mõõdupuud. Võtame selleks praeguse Saksamaa pärandusmaksu seaduse 19/XII. 1923. a., kus maksude koorem kaotatud sõja tagajärjel muidu üldiselt rängem kui meil ja kus riigi igat sissetuleku allikat, muu seas ka pärandusmaksu, kasutatakse viimse võimaluseni. Isegi Saksamaal ei ole pärandusmaksu koormaga nii kaugele mindud kui meil. Sää on iga pärandus või selle osa, mis üle läheb ühele isikule, kuni 500 saksa kuldmarka väärtuseni pärandusmaksust vaba. See vabadus tõuseb pärijate lähedusega pärandusejätjale. Päriivad õed ja vennad on maksust vabad juba 2000 kuldmarka; päriivad abikaasa ja lapsed — 3000 kuldmarka. Vastavad arvud meie rahas oleks: 45.000, 180.000 ja 270.000 marka. Meil maksavad pärandusjätja abikaas ja lapsed 270.000 margalise pärandusvara pealt — mis Saksamaal oleks pärandusmaksust vaba — juba 10.800 marka maksu. — Teiseks tõuseb meie maksu progressioon liig järsku ja väikeste väärtuse vahede järele. Meie progressioon algab kolmest tuhandest margast, saavutab oma kõrgema tipu neljas miljonis margas ning jääb siis stabiilseks. Ses vahemaas tõuseb maksu protsent pärijate üksikuis rühmis: 3—12, 6—20, 12—32

ja 24—50, et siis peatuda viimseis arvudes. Saksa vastav progressioon algab 500 kuldmarkaga ja läheb ühe miljoni kuldmarkani. Sää on pärijad viide rühma jaotatud ja nende peale pandav maksude protsent on järgmine: I. rühmas: 2—10; II: 4—20 III: 6—30; IV: 8—40; ja V: 14—70%. Võtame meil maksu alla käiva, keskmiselt jõuka päranduse väärtuseks üks miljon marka. Pärandusmaksu seaduse järele peaks meil pärijate rühmad sel väärtuselt maksma, I. rühm: 60.000; II: 110.000; III: 200.000 ja IV: 320.000 marka. Saksamaal oleks pärandusmaks samaväärtuslikult varanduselt (11.200 kuldmarkalt) kõiges — 2 $\frac{3}{10}$, 4 $\frac{4}{10}$, 6, 8 $\frac{8}{10}$ ja 14% meie protsentide määra — 7, 12 $\frac{1}{2}$, 22 ja 35% vastu, ehk meie rahas kõigeiks 44, 65, 88 ja 144 tuhat marka, kuna meil aga tõepoolest võetakse — 60, 110, 200 ja 320 tuhat, nagu eelpool näidatud. Meie nelja miljoni ja progressiooni lõppprotsentide 12, 20, 32 ja 50 asemel osutub Saksamaal sama väärtuse juures protsent madalamaks: 3,6; 6,8; 10,8; 14,4 ja 25,2. Meie pärandusmaksu protsent on ühevõrdse pärandusväärtuse juures läbistikku kuni kolm korda suurem kui Saksamaal.

Ka nõukogude Venemaal on pärandusmaksu protsent kuni kümme korda väiksem meie omast. Sääline pärandusmaksu seadus kirjutab ette, et pärijad — küll ainult abikaas, lapsed ja pärandusejätja hoole all olnud töövõimetud isikud — pärandusmaksu peavad maksma: 1000—3000 kuldrubla juures — 1%, 3000—6000-ilt — 2% ja 6000—10 000-ilt — 3%. Meie naaberriigis, Lätis pole pärandusmaks progressiivne ja läbistikuine maksuprotsent on sääli palju madalam kui meil.

6. Tagajärjed ja väljavaated.

Meie pärandusmaks andis ühes trahvidega 1925. a. natukene üle 20 miljoni marga. Umbes niisama palju 1926. a. Eelarve aastal 1927/28 loodetakse saada üle 22 miljoni. Seda on tõepoolest vähe. Peaks saama

mitu korda rohkem. On vana tõde, et maksujõu mõõdukas koormamine annab omas tulemusel rohkem kui selle üleliigne pingutamine. Meie päranduse maksukoorem on ränk. Püütakse seepärast tema eest kõrvale põigelda igal viisil: tehakse varandusele silmakirjaks kaitsevõlgu peale; ei võeta pärijate kinnitust niipea ette; antakse varandus eluajal aegsasti üle, sest kinkimise kulud tulevad palju odavamad kui pärandusmaks; katsutakse tulekinnituse hindamine hoida võimalikult madalal, või kinnitus hoopis ära jätta, et ei osutuks kõrgeks pärandusvara seaduslik hind.

Nende pahede ja väärnähtuste kõrvaldamiseks tuleks uuesti ümber korraldada pärandusmaksu määrused, välja minnes järgmiseist põhimõttest: 1. Maksu progressiivsus kas hoopis ära jätta või jälle

tublisti vähendada. 2. Ära jätta § 30. p. 4-damas põllumajanduslike ehituste tule vastu kinnitamise hindamine, alusena pärandusvara seadusliku hinna väljaarvamiseks. Pole õiglane põllumajanduslike hooned asetada pärandusmaksu suhtes ühele järjele jinnamajadega, vabrikute, veskitega j. n. e. Selle vastu tuleks aga maade tiinu hindu, mis väga madalad, tõsta umbes kahekordseks. 3. Kaitse ja varjuvõlgade mõju halvamiseks, mis pärandustelt maksu saamist ikka rohkem ja rohkem küsitavaks teevad, tuleks pärandusmaksu seaduse §§ 30 ja 31 järgmise määrusega täiendada: „Pärandusmaksu võetakse igal juhtumusel mitte vähem kui samahinnaliste varanduste ostumüügi juures kinnituslõivu (kreposti poshlini)“

Judex.

Kas lihtvõlakohustus või obligatsioon?

Ühes ajalehes ilmus kirjatükk pealkirja all „Obligatsioonid laenu kindlustuseks“, — milles seletatakse, et „hüpoteeke, mis varustatud enne Kinnistusjaoskonda ilmumist blanko edasiandva pealkirjutusega, hoitakse võlauskuja poolt kui vääriolist võlakindlustust hoolsasti alal, olgugi, et see alalhoidav dokument iseenesest muud ei sisalda, kui pandiga kindlustamata jäänud lihtvõlakohustust“.

See ajalehe seletus on sünnitanud suurt ärevust sarnaste obligatsioonide pidajate seas, teisest küljest aga on kinnisvarade omanikkudes ja vähem soodsate obligatsioonide pidajais lootust tekkinud, et kinnisvarad nüüd neist obligatsioonidest vabanevad. Et selle küsimuse kohta selgust luua, lubatagu selles siin paari sõnaga peatuda.

Kõige esiteks öeldagu, et eelpooltähendatud kirjatüki lõpptulemus ei põhjene sagugi Riigikohtu selles seletuses, millele seda põhjendatakse.

Riigikohus oma otsuses 19. aprillil 1926. a. on seletanud, et edaspidi ei või kinnitatud saada kinnisvara omaniku palvel niisugused obligatsioonid, mis on varustatud enne kinnistamist blanko-pealkirjaga. Kui aga niisugune obligatsioon esitatakse selle poolt, kelle nimele see on tehtud, siis ei ole ühtki takistust selle sissekandmiseks; viimases juhtumis aga loetakse blanko-pealkiri tühiseks ja seepärast peab ta sisse kantama kui nimeline, nimelt ei kuulu sissekandmisele see asjaolu, et obligatsioon „samal päeval blanko-pealkirjaga edasi on autud.“

Mis saatus ootab aga neid obligatioone, mis on enne sissekandmist blanko-pealkirjaga varustatud ja kinnisvara omaniku palvel sisse kantud, kas nad on tühistatud või maksivad, seda eelpool tähendatud kohtu seletus ära ei otsusta.

Eelpool tähendatud Riigikohtu seletuse andmise korras ei võigi seda ära otsustada.

Kinnistusjaoskonnad on oma iseloomu poolt kohtuasutised, kellele on otsustada antud isesugune kategooria vaielusetu kohtuasju (freiwillige Gerichtsbarkeit) — nende otsuste peale on seaduses ettenähtud era-kaebuse ja kassatsioonikaebuse kord ja peale selle harilik vaieluskohtukord sissekannete tühistamiseks. Iga niisugune kohtu resp. kinnistusjaoskonna ülema otsus võib saada tühistatud ainult kaebuse ehk nõudmise korras eraldi iga üksiku asja kohta, ja ainult nende üksikute asjade kohta on need otsused maksvad. Kui need otsused kassatsioonikohtu poolt on tehtud ja Ts. Kpd. S. § 815. korras välja kuulutatud, siis on nad kohtuasutistele juhtnõuõrideks teisis üksikuis analoogilisis asjus.

Tsiviil-vahekordade lahendamiseks, nagu seda on küsimus, kas obligatsioon on õieti sisse kantud või mitte, on maksev ainult vastav kohtuotsus, mis tehtud on eraisikute algatuse põhjal; üldse ilma asjaosaliste algatusest ei saa kõrgema kohtu otsusega tunnistada teatavat kategooriat lepinguid või alama kohtu otsust tühisteks.

Vaatame nüüd sisuliselt niinimetatud enne kinnistamist blankoks tehtud obligatsioone.

Majanduslike ja eraõiguslike vahekordade loomine muutub ühes eluga; tekib uusi vahekordi ja uusi lepingu vorme. Maksvad tsiviil-seadused, nii palju kui need vahekorrad dispositiiv-õiguste hulka kuuluvad, ei tee selleks takistusi. Niisugused uued nõudmised paneb tegev elu ka reaalkrediidi vormidele. Seepärast uuemasse tsiviil-seadustikke on võetud ka uued hüpoteegi vormid, näit. Saksa kodanline seadustik tunneb neid nime all „Hypothekenschuld“, „Grundschuld“ ja „Rentenschuld“.

„Grundschuld“ iseärasus on see, et kinnisvara võib koormata hüpoteegiga selle ettenäitaja või koguni kinnisvara omaniku nimele. Et reaalkrediiti elunõudeile vastavalt korraldada, hakkasid meie Kinnistusosakonnad juba vene ajast peale obligatsioonide tegema, mis on teatava isiku nimele

tehtud ja viimase poolt blanko-pealkirjaga varustatud. Et asja lihtsustada ja kergendada, varustati obligatsioonide juba enne sissekandmist blanko-pealkirjaga. Kui vaadata meie maksvaid tsiviil-seadustiku norme, siis ei sisalda need määrusi, mis sarnased obligatsioonid maksvusetuks tunnistaksid.

Kui aga selle kinnistamise korra peale mitte seaduse üldmõtte, vaid seaduse tähe tõlgitsemise seisukohalt vaadata, siis võiks ütelda, et võlakohustus, mis blanko-pealkirjaga võlglaste kätte on läinud, on kustunud ega ole alust (võlga), mida võiks hüpoteegina kinnistada. Kuid samuti oleksid tühistatud kõik muudki hüpoteegid, mis Not. Sead. § 336. põhjal esitatakse Kinnistusosakonda kinnisvara omanikkude palvel, sest B. E. S. § 3539. põhjal loetakse võlakohustus, kui ta võlglaste kätte on läinud, kustunuks. Seega ei oleks meil ühtki seaduslikus korras tehtud obligatsiooni. Nii kitsarinnalised meie seadused aga ei ole. Seaduse nõue, et enne pantimist peab nõudmine (Forderung) olema, on puht formaalne nõudmine; peab pantimiseks põhjus (causa) nimetatud olema. Seda tõendab muu seas märkus § 1337-le, mille järelle hüpoteek võib omaniku soovil kinnistatud saada kreditori poolt avatud krediidi ja tulevaste nõudmiste kindlustuseks.

Tegelikult ei saagi endale asja teistmoodi ette kujutada. Käsipandi juures võib ühel ajal tekkida võlakohustus, nimelt annab võlgnik pandi ja saab laenu käest kätte; hüpoteegi tegemisega on asi teisisugune. Hüpoteek tehakse kohtu toimetuses; ei ole ilalgi täiesti kindel, et see korda läheb; vahepeal võib arest saada pandud kinnisvara peale, omanik võib kuritahtlikult seda võõrandamisega või muul teel takistada. Seepärast ei usalda kreditor enne pandiõiguse omandamist raha võlauskujale ega või seadusegi nimel temalt seda nõuda.

Eelpool tähendatud seadusetähe tõlgitsemisel jääb ainus võimalus obligatsioonide kinnistamiseks, et kinnisvara omanik annab võlakohustuse ilma raha saamata kreditori

kätte ja see läheb seda sisse kandma obligatsioonina. See aga oleks niisugune seaduse tõlgitsemine, mis aususe vastu käib ja fiktiiv-jepinguid soodustaks.

Nii ei keela meie seadused oma üldmõtte järele hüpoteekide sissekandmist kinnisvara omanikkude palvel ja ka tegelik elu ei luba seda teistmoodi toimetada; ei või ka ühtki takistust olla nende palvel hüpoteekide sissekandmiseks, mis teatava isiku nimele tehtud on ja viimaste poolt blanko-pealkirjadega varustatud, sest seni kui blanko-pealkirjaga varustatud võlakohustus ei ole edasi antud, on see pealkiri tühine ja omandab ainult siis jõu, kui ta edasi läheb. Muidugi teada on enneaegne kinnistus-registris märkus sisse kanda, et see obligatsioon „samal päeval blanko-

pealkirjaga edasi on antud“; tühist tehingut ei või sissekanda.

Seda viga sissekandes võib aga Not. Sead. § 368. põhjal kinnistusjaoskonna ülem parandada, ilma et seetõttu kõik blanko-pealkirjaga sissekantud obligatsioonid tuleks tühistada.

Nii ei anna meie seadused ühtki õigust tühistada neid obligatsioone, mis enne sissekandmist nimelistest blankoks tehtud, ei neid, mis ilma blankoks tegemata sisse on kantud kinnisvara omaniku palvel. Ka ülemalnimetud Riigikohtu seletus ei tõenda vastupidist. Oleks ainult soovitatav, et ajalehed sarnaseis asjus põhjendamata järeldusi ei teeks ja sellega rahva seas ilmaaegu ärevust ei sünnitaks.

M. Uesson.

Nõndanimetatud „Schlüsselgewalt“.

I.

Sissejuhatus.

Kõige tabavama abielu definitsiooni juuriidilise küljest annab Emil Friedberg oma kirikuõlguses¹⁾: „abielu on õigusliselt tunnustatud ja kindlate õiguslike tagajärgedega seotud suguhendus.“ Õigusinstituudina langeb abielu osalt avaliku ja osalt eraõiguse piirkonda. Abielu otstarbed on vaieldatavad; seadusraamatud vaikivad sellest. Mõtteteadlane Johann Gottlieb Fichte²⁾ ütleb: „abielu on sugutungi läbi rajatud kahe mõlemast soost isiku täieline ühendus, mis ka tema otstarve on“³⁾. Ohenduse all tuleb mõista loomuliku, majandusliku (õigusliku) ja psüühilise ühenduse⁴⁾. Teisiti vaatab selle pääle katoliku kirik. Codex juris canonici, can. 1013 § 1-es on

õeldud: „Matrimonii finis primarius est procreatio atque educatio prolis; secundarius mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae“⁵⁾). Kas otstarvete järjekord tõeliselt niisugune on, pole siin tähtis, kuid nimetatud otstarbed jäävad ikkagi abielu pääotstarveteks. Nende otstarvetega arvestab ka õigus ja nii tekivad järgmised abielu õigusmõjud: esiteks, isiklikud ja teiseks varanduslikud õigusmõjud. Isiklikud õigusmõjud on väga mitmekesised ja neid klassifitseeritakse väga mitmeti⁶⁾. Nii kuuluvad kõigepäält siia abielurahva vastastikused kohustused, nagu eluühisus jne., siis mehe õigused ja

1) Friedberg, Kirchenrecht, lhk. 413. — 2) Fichte, Naturrecht, lhk. 317. — 3) Lähemalt vaata Fichte, Naturrecht, lhk. 319, 320. — 4) Nii umbes ka Lhotzky, Das Buch der Ehe, lhk. 6.

5) Minu harvendused. — 6) Codex juris canonici, Friburgi Brigoviae 1922. — Samuti ka M. Planiol, Traité élém. de droit civil I, lhk. 241, 242. — 7) E. Roguin, Traité de Droit Civil comparé; Le Mariage, lhk. 173 jj.; Schwertn, Grundzüge des deutschen Privatrechts, lhk. 263 jj.; Tjutrumov, Гражданское право, lhk. 402 jj.; Zagorovskij, Купеческое право, lhk. 159 jj. —

lõpuks naise õigused, nagu õigus mehe liigname päale jne.⁸⁾

Nagu suurema osa Euroopa õiguste järele, nii pole ka Balti Eraõiguse § 55. järele mees kohustatud naise võlgu tunnustama. Erandi moodustab aga siin juhtumus, mis Balti Eraõiguse § 56. raigutatud: „Въ видѣ исключенія, мужъ обязанъ не только признавать, но и принимать на отвѣтственность даже собственнаго своего имущества, слѣдующія распоряженія жены: 1) тѣ, которыя сдѣланы ею для домашняго быта, на удовлетвореніе собственныхъ ея и членовъ семейства потребностей, не изъемя изъ сего и заключенныхъ ею, въ этихъ границахъ, договоровъ, какъ напр., по найму женской прислуги (а); ...“ — (а) Обычн. пр. — Viimane järgneb naise õigusest ja kohustusest majapidamist toimetama, mis germaani õiguse järel naise Schlüsselgewalt'iks — võtivõimuks — nimetatakse. Schlüsselgewalt'i üle on praegu maksvas Saksa tsiviilseadustikus — Bürgerliches Gesetzbuch — § 1357. öeldud: „Die Frau ist berechtigt, innerhalb ihres häuslichen Wirkungskreises die Geschäfte des Mannes für ihn zu besorgen und ihn zu vertreten. Rechtsgeschäfte, die sie innerhalb dieses Wirkungskreises vornimmt, gelten als im Namen des Mannes vorgenommen, wenn nicht aus den Umständen sich ein anderes ergibt.“ See õigusnorm kindlustab naisele, abielu varandusliku vahekorra päale vaatamata, Schlüsselgewalt'i ja võimaldab temale läbi viia § 1356. I-ses lõikes naisele määratud ülesande. § 1356. I-ne lõige aga kõlab: „Die Frau ist, (unbeschadet der Vorschriften des § 1354.), berechtigt und verpflichtet, das gemeinschaftliche Hauswesen zu leiten“⁹⁾. Schlüsselgewalt on keskajast pärit ja aja jookul mitmekesiselt arenenud ja muutunud. Balti õigus on ta juba keskajal üle võtnud.

8) Iseloomustavalt klassifitseerib siin Friedberg, lhk. 495 jj. — 9) Staudingers, Kommentar zum BGB, IV Bd., I Teil, Familienrecht von Dr. Th. Engelmann, lhk. 156, 158. —

II.

Naise seisukord varajal keskajal.

Naiste seisukord riiklikus elus, mis tingitud kõlblisest kultuurist ja rahva iseloomust, nende üldine sugunõrkus ja teadmatuse õiguslikes küsimustes asetas nad algusest saadik saksa õiguses mehe alluvusse ja eestkoste alla, kes tugevam ja ettevaatlikum oli ning avalikust elust osa võttis. Ka perekonnaelu korraldus nõudis seda. Mitte aga kõlbmatuse sõjateenistuseks, nagu mitmed arvavad, polnud selle põhjuseks¹⁰⁾. Kuni keskajani sündis naisevõtmise germaani rahvastel kas rõõvimise teel või enamasti ostuteel. Naise nõusolekut polnud üldse vaja. Pereisal oli piiramata võim laste, naise (mõnikord ka naiste) ja orjade üle¹¹⁾. Ainult aegamööda sündis siin muudatus.

Veel ütleb Lex Burgundionum, 100: „Quaecumque mulier Burgundia vel Romana voluntate sua ad maritum ambulaverit, iubemus, ut maritus ipse facultatem ipsius mulieris, sicut in ea habet potestatem, ita et de omnes res suas habeat.“¹²⁾ Sellega on mehel täieline valitsemisõigus naise varanduse üle, mida ka veel teised õigused lõendavad, nagu Lex ripuaria 74 (76); Karl Suure kapitulaar: Capit. a. 788. c. 11 (franki retsensioon).¹³⁾ Sajandite jooksul sündis muutus, mis eestkätt kristliku kiriku mõjulepääsmisest olenes. Suurem muutus tuleb umbes 13-nda sajandi algusega, mis põhjeneb kahes asjaolus: 1) materiaalne moment — linnade tekkimine, ühes sellega muutus ökonoomilises läbikäimises, mis ka abielurahva vahekorrasse mõjuta ei jäänud; 2) ideeline moment — kiriku suurenev mõju, mis pehmendas mehe

10) Schröder, Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, I lhk. 1, 2; Rive, Geschichte der deutschen Vormundschaft, I lhk. 75, 79 ja 226 jj. 11) Schröder, Deutsche Rechtsgeschichte, lhk 69—77. — 12) Rive, I lhk. 266, märkus 2. — 13) G. Sandhaas, Fränkisches eheliches Güterrecht, lhk. 77—79.

ja naise endist despootilist vahakorda, andes ka naisele mõned õigused.¹⁴⁾

III.

Naise seisukord hilisel keskajal.

Majandusliku tegevuse harilik ringjooks saksa rahvamassi juures sündis keskajal kitsamas ruumis — maja, õue ja asula piirkonnas. Üksik perekonna majapidamises, mis domineeris tol ajal, sündis terve produktioon ja konsumptioon. Juba niisuguse majapidamisviisi juures tuleb ette, et looduslike ja poliitiliste põhjuste tõttu tekib üksikuisse kohtadesse tihedam rahva koondus ja elavam majanduslik läbikäimine. Kuigi Saksamaa varajasel keskajal agrariik oli, olid juba lääne- ja lõunapoolseis maaosades mõned asulad teissuguse majanduselu ilmega. Need kohad olid aga üksikult, ilma mõjupiirkonnata, sääli, kus ristteed kokku tulid või piiskopite asukohad või jälle riigivalitsuse pääasukohad olid, sest need pakkusid oma lossidega tarbekorral kaitset ja neis tuli suuremaid ja mitmekesisemaid majandustarbeid rahuldada Umbes 900 aastal oli Saksamaal 30 linna laadilise asula ümber; umbes 1125. a. oli neid juba 150. Kaubanduslik läbikäimine linnades sündis turul, kuhu maaprojekte müügilile toodi ja kus turupoodides ja laudadel linnaprojekte müüdi. Linnade arv suurenes aga alatasa, nii et 14-ma sajandi algul neid Saksamaal juba umbes 1200 oli, elanikkond oli aga väikene, ainult üksikuis loeti elanikke tuhandete viisi. Suurennes ka metallraha arv ja liikuvus, mis esijoones omamaalise mäetööstuse suurenemisest olenes.¹⁶⁾ 13-dal sajandil hakati Saksamaal raha majanduslikus läbikäimises suuremal määral maksuabinõuna tarvitama —

14) Bartsch, Die Rechtsstellung der Frau als Gattin und Mutter, lhk. 56 j.: kiriku mõju ei seisnud otsekohesest normide efektiivutamises, vaid kõlbluse tasapinna tõstmises rahva seas ja üldise kõlbluse levinemises. — 15) Kötzschke, Grundzüge der deutschen Wirtschaftsgeschichte bis zum 17. Jahrhundert, lhk. 73, 77, 108—119. — Steveking, Wirtschaftsgeschichte, II, lhk. 44 jj. —

seda aega nimelatakse rahamajanduse murrangu ajajärguks Saksamaal — tol ajal alles hakkas raha üldtähtsust omandama, mille mõjul majanduslikud harjumused ja vaated hakkasid muutuma, ühenduses sellega sai alguse krediitajandus: kujunesid välja rahatoimetuste lihtsamad vormid ilma otsekohese rahamaksimiseta.¹⁶⁾ Elavust kaubandusse tõid ka juudid, kes erioiguse järele elasid. Nad olid küll vähearvulised, kuid majanduslikult edendasid tähtsat osa.¹⁷⁾

Keskvalitsuse kõvenemine ja iseäranis kiriku võimu tõus kui rahu kaitsjad ja kindlustajad, võimaldasid üksikute isikule olemist ka väljaspool kitsast looduslikku ringi ja vähendasid seeläbi perekonnasideme mõju, iseäranis hoolekande ja kaitse suhtes¹⁸⁾. Kiriku võiduajajärgul Saksa keskajal omandas naine teatavad isiklikud õigused, esijoones kadus abielusundus. Kuid need õigused maksid ainult nii palju, kui see vastolus ei olnud mehe autoriteediga perekonnas¹⁹⁾. Juba vanast ajast juhatas ja toimetas perekonna majapidamist naine. Majapidamist maal toimetati suurel arvul ja määral, mees ostis tarvilisiprodukte suurel hulgal pikemaks ajaks kokku, sest igapäevast turgu polnud maal ja linnkaubandust ei saanud linnade mitteolemasolu tõttu olla. Linnade tekkimisega tuli muutus: linnakodanikul ei olnud tarvidust kõike suurel arvul ja pikemaks ajaks muretseda, teiseks puudusid selleks ka materjaalsed võimalused, raha ja ruum. Linna kaubanduse tõttu oli aga võimalus igapäev kõike muretseda, kuid see oli mehel tülikas ja otstarbetu, kuna väikse summa päale kohustust sõlmida ei olnud ka naisel raske, sest erilist oskust poest või turult midagi osta ei olnud tarvis. Nii hakkas naine ise lepinguid sõlmima — ostma tarbeaineid endale ja perekonnale. Nii tekivad keskaegseis linnaõigustes nor-

16) Kötzschke, lhk. 119—120. — Martitz, Das eheliche Güterrecht, lhk. 242. — 17) Kötzschke, lhk. 74. — 18) Rive I, lhk. 179 — 19) Weber, Ehefrau und Mutter in der Rechtsentwicklung, lhk. 211. —

mid, mis käsitavad juhtumusi, kus naisel õigus on teatavaid kohustusi majapidamise piirides enda päale võtta. Need kohustused määratakse esemete järele või jälle esemeks on väikene rahasumma. Kuid pole kuskil öeldud, et need kohustused oleksid abielu-ühisuse huvides olnud. Ainult aegamööda arenes siit põhimõte välja, et üldse iga naise poolt majapidamise tarbeks tehtud võlg õiguslikult maksev on — isegi siis, kui mees seda hääkskiitnud pole või tunnustada ei taha. Need võlad lasuvad kahtlemata mõlemate abikaasade ühisvaranduse pääl.²⁰⁾

IV.

„Schlüsselgewalt“ tekkimine.

Ühes linnade tekkimisega ja arenemisega leidub õigusraamatuis norme, mis naise õigusi ülaltoodud otstarbeiks käsitavad. Mõnes kohas tuntakse ka sellekohaseid õigusteaduslikke vanasõnu, nagu Helveetsias. Glaruse ümbruskonnas tarvitatakse vanasõna: „Die Frau ist über ein Blesli²¹⁾ Meister²²⁾. Schwyz'i kantonis tuntakse vanasõna: „Ein Weibermarkt ist fünf Schilling wert“. Schwyz'i maaraamatus, lhk. 147 on öeldud: „Ouch sind wier komen überein, das kein Frow in vnsseren Lanndt macht noch gewallt haben soll von Irem gut zu geben Noch zu verheissen, dann fünf pfundt Schwytzer wering, oder Iro bestes angeschnittes houpfloch²³⁾“ . . . —²⁴⁾ Samuti leiduvad õigusraamatuis samasugused määrused, kus naisel kord tehtud rahasummad, kord üksikud asjad või terved kategooriad abieluvarandust vabaks tarvitamiseks antakse²⁵⁾. Freibergi linnaõigus I, 9 ütleb:

20) Agricola, Die Gewere zu rechter Vormundschaft als Princip des sächsischen ehelichen Güterrechts, lhk. 382, 383. — 21) Blesli — väike raha — 6 kreutzerit. — 22) Hillebrand, Deutsche Rechtssprichwörter, lhk. 121. — 23) Naiste peakate. — 24) Hillebrand, lhk. 132—133. — 25) Schröder, Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, II, lhk. 102; III, lhk. 9. — Ka mõnes üksikus Weistumis (mis talurahva õigust sisaldasid) leidub nimetatud naise õigus; Fehr, Die Rechtsstellung der Frau und der Kinder in den Weistümern, lhk. 13.—

„Chein vrowe mac Irem manne sines erbis noch sines eigenis weder verkoufen nach verselcen nichtes nicht wider sinen willen, wen dritte halben pfenninc.“ Samuti ka Lüubekis. Schleswigis sellevastu kuni 12 schillingini. Üldse oli ülemäär väga mitmekesine.

Teisel viisil väljendub Hamburgi linnõigus 1270-st aastast; IX, 13: „It ne mach nen vrouwe kopen gud äne ere rechten vormunt, dat ere man gelden dorve sunder wumpele unde doke unde vlas, ere vormunt bescheide it.“²⁶⁾ Hildesheimi linnõigus 1249. aastast (Orig. Guelf. IV 242 § 30.) ütleb jälle teisel viisil kui eelmised õigused: „Nulla domina potest aliquid fidelubere vel dare sine consensu viri sui, nisi tertium dimidium denarium et peplum suum, et colum et fusum suum.“²⁷⁾ Ka väljaspool Saksa õiguse piirkonda oli sarnane õigus naisele antud. Näiteks, Islandi saarel maksev Grágás I, Titulus XXI kõlab: „. . . Duodecim quibusvis mensibus semiunciae, unciae nempe sex ulnis constantis,²⁸⁾ vel minoris pretii emptionem venditionem libere faciat . . . Eius (sc. uxoris)²⁹⁾ etiam valeat emptio, sie emerit ea, quae, dum maritus in comitiis adest, ad rei eorum familiaris sustentationem necessario requiritur.“³¹⁾ Et kõige tähtsama XIII-ma sajandi Saksa õigusraamatu — Sachsenspiegeli — järele naisel niisugused õigused puuduvad, on arusaadav, sest ta oli maa, mitte linna jaoks kokku seatud, kus teisugused elutingimused. Sachsenspiegeli normid eeldavad olukorda, kus mees on maaomanik, naine tuleb tema juure kaasavaraga, mis koosneb majapidamistar-

26) Schröder, IV, lhk. 218—220, 275. — 27) Naise paremad üllriided, vokiratas ja vokk. — 28) Kraut, Die Vormundschaft nach den Grundsätzen des deutschen Rechts, lhk. 443. — Imelikul kombel ei pane Bartsch, lhk. 92—93 selle naise õiguse pea sugugi tähele. — 29) 1/2 untsiat ehk kolm küünart paksu villast riidet, Weinhold, Die Deutschen Frauen in dem Mittelalter, II, lhk. 28. — 30) Minu poolt selgituseks lisatud. — 31) Grágás, I, lhk. 333—334. —

beist. Rahast pole juttugi: põllumajandus
 produtseerib ainult oma jaoks, vahetus on
 piiratud.³²⁾

V.

„Schlüsselgewalt“ ajalooline
 arenemine Balti õiguse järele.

Esimest korda esineb Liivimaal norm,
 kus naisele mõningaid võõrandamisõigusi
 antakse, Tallinna linnaõiguses, nimelt 1257. a.
 Lüübeki õiguse ladinakeelses koodeksis,
 mis Tallinnale oli määratud. Art. 21 kõlab;
 „Nulla mulier potest bona sua impignorare
 uendere uel dare alicui sine procuratore
 nec aliqua mulier potest carius fideiubere
 quam pro duobus nummis et dimidio sine
 mundiburdio suo...“³³⁾. Sama artikkel
 esineb ka selle koodeksi alasaksakeelses
 tõlkes 1347. aastast³⁴⁾. Umbes sarnane
 lause esineb ka Lüübeki õiguse alasaksa-
 keelses koodeksis Tallinna jaoks 1282. aast-
 ast³⁵⁾. Lüübeki linnaõiguses 1586. aasta
 revisjoni järele, mis ka Tallinnas maksmata
 pandi, esineb sama norm³⁶⁾. Sama õiguse
 VI tiitlis, art. 13 — De Emptione et Vendi-
 tione — on öeldud: „Es kan keine Frau,
 sie sey dann eine Kauf-Frau, mehr kaufen,
 ohn ihres Mannes oder ihrer Vormünder
 wissen, dann Leinwand und Flachs zu ihres
 Hauses Nojhdurfft“³⁷⁾. Lõpp näitab juba
 selgesti otstarvet, nimelt — majapidamise
 jaoks lubatakse naisel iseseisvalt teatud
 asju omandada. Et naine majapidamise
 juhataja on ja seetõttu toiminguid võib ette
 võtta, näitab veel selgemini David Mevius'e,
 Commentarius in Jus Lubecense, libri V,
 väljaantud 1642., III raamat, lhk. 224—225.
 See Lüübeki linnaõiguse kommentaar mak-
 sis tegelikult ka Tallinnas. Juba 1646. aast-
 ast saatis autor ise ühe eksemplari omast
 tööst Tallinna magistraadile³⁸⁾.

32) Martitz, lhk. 241. — 33) Bunge, Die Quellen
 des Revaler Städtrechts I, lhk. 10. — 34) Bunge, sama
 töö, lhk. 10, art. 21 (20). — 35) Bunge, sama töö,
 lhk. 44, art. 19 (20). — 36) Bunge, sama töö, lhk.
 138, X, 1 — 37) Bunge, sama töö, lhk. 158. — 38)
 Kesso, Обзор Остзейскаго гражданского права,
 lhk. 36. —

Riia linnaõiguses esineb esimest korda
 samasisuline norm Riiale määratud Ham-
 burgi statuudi redaktsioonis 1270. aastast,
 VII, 13 (115): „Et ne mach oc neyn vrowe
 copen got ane eren rechten vormunt, dat
 ere man ghelden dorue, sunder wimpele
 vnde strickitte vnde vlas...“³⁹⁾. Sama
 määrus on aset leidnud „Ümbertõõtatud
 Riia statuutides“, mis XIV-ma sajandi
 algul kokku seatud, I, 11⁴⁰⁾. Järgmises
 Riia linnaõiguse kogus „Der Stadt Riga
 Statuta und Rechte“, mis 1673. aastal kokku
 seati ja mis tegelikult 1864. aasta kodifi-
 katsioonini maksis, kuigi ametlikult kinni-
 lamata⁴¹⁾, on järgmine määrus III, XI, 8:
 „Es kann keine Frau, Sie sey dann eine
 Kauf-Frau, mehr kaufen ohne ihres ächten
 Mannes Vorwissen, dann Strickwerk, Lein-
 wand, Flachs, Wolle, Wolikarten, und Spinn-
 rocken. Alles übrige darf der Mann nicht
 zahlen“⁴²⁾. Sisuliselt sarnaneb see lause
 väga Tallinna linnaõigusele. Nagu Saksa-
 maal, nii oli ka Liivimaal⁴³⁾ maaõiguse
 järele naisele keelatud üldse üksinda ja
 iseseisvalt varanduslikke akte toimetada.
 Nii veelgi 1650. aastal Eestimaa jaoks Phi-
 lipp Crusius'e poolt kokku seatud: „Des
 Herzogthums Ehsten Ritter- und Land-
 Rechte“, IV, XI, 1: „Alle, die unter eines
 Andern Gewalt seyn, als Unmündige, Min-
 derjährige, Sinnlose, Im gleichen
 Fraue und Jungfrauen, mögen ohne ihrer
 verordneten ehelichen und kriegischen Vor-
 munden Wissen und Willen nicht kaufen
 noch verkaufen, und da jemand mit ihnen
 allein handelt, so ist solcher Handel und
 Kauf nichtig und von keiner Würden“⁴⁴⁾.
 Samuti II, XIV, 1: „Der Mann ist allewege
 seiner Frauen rechter und ehelicher Vor-
 mund, ohne dessen Urlaub, Willen und

39) Napiersky, Die Quellen des Rigischen Stadt-
 rechts bis zum Jahre 1673, lhk. 107. — 40) Napiersky
 lhk. 146, Schmidt. Liv-, Est- und Kurländische Rechts-
 geschichte, lhk. 126/54. — 41) Kesso, lhk. 40. —
 42) Der Stadt Riga Statuta und Rechte, lhk. 44. —
 43) Laiemas mõistes. — 44) Ewers, Des Herzogthums
 Ehsten Ritter- und Land-Rechte, lhk. 802 J. —

Consens sie nichts mag vergeben, verkaufen, auflassen oder veräussern“⁴⁶⁾. Viimase artikli põhjendab Crusius esimeses joones Sachsenpiegeliga ja ühtlasi ka Moritz Brandis'e Eestimaa vürstiriigi rüütelõiguse eelkava⁴⁶⁾, II, V, 11-ga, viimane artikkel omakorda põhjeneb ühes kohtuotsuses 1587. aastast⁴⁷⁾. Järelikult ei olnud Eestimaa maaõiguse järele naisel niisugust õigust nagu linnaõiguste järele. Ka Liivimaal (kitsamas mõistes) polnud seda õigust, sest sääl maksvas orduaegses Keskmises Rüütelõiguses, mis ka Rootsi kuninganna Kristina poolt 1648. aastal kinnitust leidnud, polnud seda ette nähtud⁴⁸⁾. Rootsi maaõiguses, mis Eestimaal ja Liivimaal in subsidio maksmata pandi, esineb küll juba määrus, mis sarnaneb Tallinna ja Riia linnaõigustele, nimelt IV, IV: Wenn jemand Kauff schläget und handelt mit eines Hauswirths Frau / ohne sein Wissen / so steht dem Hauswirth frey / den Kauff zu widerrufen / wenn der Kauff mehr / als auff ein Öre sich beträgt...“⁴⁹⁾. Kuid see määrus, kui subsidiaarõigus, tegelikult ei maksnud Baltimaal.

Ülalnimetatud kujul oli naisel õigus võlgu teha ja üldse toiminguid ette võtta. Tegelikult, kohtu praksise abil, muutus arvatavasti see õigus ja laienes olukorraga arvestades, kuid seadusandluse poolt enne 1864. aasta kodifikatsiooni muudatusi pole ette võetud. Eraõiguse kodifitseerimisel leidis see instituuat aset III-mas köites, artiklites 56, 88 ja 103.

45) Ewers, lhk. 279. — 46) 1600. aastal kokku seatud; Bunge, Einleitung in die liv-, esth- und curl. Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen, lhk. 221. — 47) Monumenta Livoniae Antiquae, III, Moritz Brandis, Collectaneen, lhk. 155 j. — 48) Ka see õigus maksis kuni 1864. a. kodifikatsioonini. Buddenbrock tõlkis ta ilemsaksa keelde ja varustades märkustega ning seletustega ilmus ta 1802. a. trüklst. (Buddenbrock, I. De Gemeinen Stichtischen Rechte ym Sticht van Riga, geheten Dat Ridderrecht, [1802]). — 49) Das Swedische Land- und Stadt- Recht. (G. Nöller), Riga, 1709; — Maaõigus, lhk. 294.

56. Въ видѣ исключенія, мужъ обязанъ не только признавать, но и принимать на отвѣтственность даже собственнаго своего имущества, слѣдующія распоряженія жены: 1) тѣ, которыя сдѣланы ею для домашняго быта, на удовлетвореніе собственныхъ ея и членовъ семейства потребностей, не изъемя изъ сего заключенныхъ ею, въ этихъ границахъ, договоровъ, какъ, напр. по найму женской прислуги (а); ... (а) Обычн. пр. —

Nimetatud artikkel maksab Liivimaal ja Eestimaa maaõiguse ja Kuramaa maa- ja linnaõiguse piirkonnas.

Liivimaal linnaõiguse maksvuspiirkonnas maksab:

88. Жена можетъ распоряжаться имуществомъ лишь въ предѣлахъ, указанныхъ ст. 56. Ср. Рижск. гор. Пр., кн. III, разд. 11 § 8. и разд. 16, § 1.⁵⁰⁾

Eestimaa linnaõiguse piirkonnas maksab:

103. Относительно права жены распоряжаться имуществомъ, а также относительно сдѣланныхъ ею долговъ, дѣйствуютъ правила, помѣщенные въ ст. 53—57. См., кромѣ приведенныхъ къ означеннымъ статьямъ ссылокъ изъ Римскаго права, Любенск. Гор. Пр., кн. I, разд. 5, ст. 9 и 11; разд. 10, ст. 1; кн. III, разд. 6, ст. 13.

VI.

„Schlüsselgewalt“ de lege ferenda.

I. Balti Eraõiguse artikkel 56, niisama 88 ja 103 on paigutatud päätüki alla „О правахъ супруговъ по имуществу“; kolmas jagu: „О законно принадлежащихъ супругамъ взаимныхъ по имуществу правахъ, (ст. 41—109). Tekib küsimus, kas Schlüsselgewalt abikaasade varanduslise vahekorra alla kuulub. On teada, et normid abikaasade isikliku vahekorra kohta,

50) Artikkel 88 erineb muuseas Saksa ja Vene tekstis, kusjuures Saksa tekst õigem on, sest Vene tekstis on sõna „лишь“ üleaarne ja tekitab arusaamatusi. Selle küsimuse lähem arutlus ei kuulu sellesse lõasse. —

kui avalikõiguslikud normid, muutmatud on, kuna varanduslikku vahetorda abielulepingu kaudu muuta võib⁵¹). Balti Eraõiguse art. 37 ei keela otsekohe Schlüsselgewalt'i äramuutmist abielulepingu kaudu. Selles mõttes on meie õiguse Schlüsselgewalt'i institut teises seisukorras kui näiteks Saksa, Helveetsia ja Austria õiguses⁵²). Säär kuulub ta, esimesis mõlemas seadustikes, pääüki alla: „Die Wirkungen der Ehe im allgemeinen“. See on palju õigem ja ka meil tuleks Eesti tsiviilseadustikus sellega arvestada⁵³). Sest Schlüsselgewalt on oma mõiste poolest ikkagi isiklik õigusmõju, mis avaliku õiguse alla kuulub, aga mitte varanduslik õigusmõju ja pole abielulepinguga muudetav.

II. Kui Balti eraõigus kodifitseeriti, oli ta määratud esijoones baltlastele — maaomanikkudele ja linnakodanikkudele; eestlastele maksis talurahvaõigus. Kui arvesse võtta tolleaegne majanduslik olukord maal ja linnas, siis on ka väga loomulik, et art. 56. algul üldiselt nimetatud loob ka näitena ette (z. B., напр.): „по найму женской прислуги“, kui hariliku näite, mis sageli ette tuleb. Kuid praegusel ajal on olukord muutunud. Ilmasõja ja revolutsioonide tagajärjel on majanduselu muutunud. Teenijate, sel juhtumusel naisteenijate palkamine ei ole enam harilik nähtus, vaid tuleb juba suhteliselt harvemini ette. Kas ta nüüd veel Schlüsselgewalt'i piirkonda kuulub, ei ole enam iseenesest mõistetav, vaid quaestio facti, sest harilik majapidamine ei luba seda enam. Seepärast tuleks ülalnimetatud näide välja jätta, sest seaduses võivad ainult näited esineda, mis harilikult — tihti — esile

tulevad, mitte aga enam-vähem harvemini ettetulevad. Ka Saksa, Helveetsia ja Austria seadustikud nimetavad Schlüsselgewalt'i ainult üldiselt⁵⁴).

Tabavalt ütleb Schlüsselgewalt'i kohta professor Wilh. v. Seeler. Naine, toetudes Schlüsselgewalt'ile, kohustab meest oma toimingutega ainult sel juhtumusel, kui 1. toiming oma loomu poolest tema kui naise mõjupiirkonda kuulub, kui 2. toiming kui niisugune oma objekti väärtuse poolest mehe varanduslikule seisule vastab ja kui 3. toimingu sõlmimine vastab majapidamise tõelisele vajadusele. Küsimusele, kas esimene nõue on täidetud, on mõõduandev elu käsitus (Auffassung des Lebens). Kui teine nõue puudub, siis on kolmas isik kaitstud, kui ta mehe ülespidamise tõttu eksiarvamisele on viidud, et nõue on olemas. Puudub kolmas nõue, siis on kolmas isik otsekohe kaitstud, välja-arvatud kui ta nõude puudumist teadis⁵⁵).

III. Balti Eraõiguse art. 56 ütleb täitsa õieti, et „... mees vastutab ka oma enese varandusega ...“ (даже собственного своего имущества — auch mit seinem eigenen Vermögen) ülaltoodud juhtumusel, sest mehel võib ju ka oma eravarandus olla ja vastutus sünnib aga eestkätt ikkagi ühisest varandusest, mis mehe valitseda on, kuna ainult siis, kui viimast pole, vastutab mees oma eravarandusega.⁵⁶)

Kõike seda kokku võttes, tuleks ajakohases seaduses Schlüsselgewalt'i kohta puutuvaid norme järgmiselt väljendada. Kõige päält peaks see norm kuuluma abikaasade isiklikkude õigusmõjude alla ja järgnema otsekohe normile:

Naine on õigustatud ja kohustatud loimetama majapidamist.

Mees vastutab isegi oma enese varandusega toimingute eest, mis naine majapi-

51) Võrdle ka Tjutjumov, lhk. 402 ja eriti lhk. 410, joonealune märkus 4. — 52) Bürgerliches Gesetzbuch § 1357, Helveetsia tsiviilseadustik, art. 163 ja Austria tsiviilseadustik, § 92 (J. Frh. von Schey, Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für das Kaiserthum Österreich in der Fassung nach den drei Tellnovellen). — 53) Ka Roguin, Traité de droit civil comparé; Le Mariage, lhk. 203, käsitab Schlüsselgewalt'i pääüki all: „Droits et devoirs respectifs des époux“, aga mitte „Régime matrimonial“ all. —

54) Vaata ülalpool ettetoodud paragrahvid. — 55) Seeler, Glossen zur Praxis des Reichsgerichts, lhk. 100. — Staudinger, lhk. 158. — 56) Balti Eraõigus näeb eravarandust ette muuseas art. 70. ja 81.

damise piirkonnas ette võtab enese ja perekonna ülalpidamiseks.

Sel viisil vastaks ülalnimetatud norm ajanõudele ja oleks ühtlasi ka oma vormilt kaunis lähedal Balti Eraõiguse art. 56. väljendusele. Sellega tuleks ka arvestada meie Tsiviilseadustiku eel nõus, Perekonna õigus, § 370 ja teised.

VII.

Võrdlev ülevaade „Schlüssel-gewaltist“.

Lõpuks toodagu lühidalt ette võrdlev ülevaade Euroopa tähtsamaist seadustikku-

dest Schlüsselgewalt'i ja sellele vastavate õigusinstituutide üle. Schlüsselgewalt esineb Saksa, Balti, Helveetsia ja Austria eraõiguses. Ladina ja mitmed teised seadustikud vaikivad enamasti selle üle. Prantsuse õiguses on kaks mõõduandvat vaadet: vaikne hääkskiitmine ja vaikne mandaat. Hollandi koodeks eeldab mehe hääkskiitmist. Umbes samal viisil ka Hispaania õigus.⁵⁷⁾ Teisiti Rootsi õigus, kus naise poolt ühiseks majapidamiseks tehtud võlgade eest⁵⁸⁾ isegi naise eravarandus teatud määran vastutab.⁵⁹⁾

Leo Leesment.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kohtuminister K. As. S. § 259¹ põhjal pööras Riigikohtu üldkogu poole seaduse seletuspärimisega küsimustes:

1) Kas Siseminister kindralkubeneri õigustes ja kohustustes peab tema poolt Üld. Kub. Asut. Sead. § 23. lisa, §§ 19. ja 16. ja 16. põhjal tehtud määrustes kirjeldama neid faktilisi andmeid, mille põhjal teatud otsus tehtud, ning 2) kas administratiivkohtul on õigus võtta neid andmeid sisulisele kaalumisele?

Riigikohtu üldkogu esitatud küsimusi sisulisele arutusele ei võtnud järgmistel põhjustel:

Kohtuministri poolt Kohtu Asut. Sead. § 259¹ põhjal Riigikohtu üldkogule seletamiseks ette pandud küsimused on Riigikohtu Administratiiv-osakonnas kohtuistungitel erasisikute kaebuste puhul mitmel korral arutusele olnud, muu seas Villbergide kaebuse puhul (Riigik. Adm. Osak. toim. nr. 1143¹¹—1925. a.) ja Ernst Turmanni kaebuse puhul (Riigik. Adm. osak. toim. nr. 961¹¹—1926. a.). Neis asjus on Riigikohtu Administratiiv-Osakond seletanud, et siseminister kindralkubeneri õigustes ja kohustes peab tema poolt Üld.

Kub. Asut. Sead. § 23. lisa, § 19 pp. 16 ja 17 põhjal tehtud määrustes väljendama need faktilised andmed, mis õigustavad teda kindralkubeneri õigusi teataval juhtumusel tarvitama, ning et administratiivkohtul on Adm. K. K. § 21. ja 22. põhjal õigus neid andmeid sisuliselt kaaluda. Kohtu Asut. Sead. § 259¹. põhjal on kohtuministri õigus Riigikohtu üldkogu poole pöörduda seletuse saamiseks küsimustes, mis mitmes kohtus ise viisi lahendatud, või mis tegelikus elus (praktikas) kahtlust tekitavad. Selle paragrahvi sisust on selge, et kohtuminister õigustatud on Riigikohtu üldkogu poole järelepärimisega pöörduma ainult kahel juhusel. Käesoleval korral ei ole kohtuministri poolt seletuse saamiseks ette pandud küsimused kohtus ise viisi lahendatud mitte mitmes, vaid ühes Riigikohtus ja kaebused siseministri kui kindralkubeneri tegevuse peale kuuluvad lahendamisele ainult Riigikohtule, nimelt

57) Roguin, Traité de droit civil comparé. Le Mariage. Paris, 1904, lhk. 203—205. — 58) Sveriges Rikes Lag (utgiven av H. Westring), Stockholm, 1919: Giftermåls Balk, 11 kap, 2 §: „... har hustrun för det gemensamma boets räkning gjort gäld under sådana förhållanden, att det kunnat antagas ske med mannens samtycke, ...“ — 59) id. 11 kap., 2 § lhk. 16). —

tema administratiiv-osakonnale. Samuti ei või kohtuministri poolt ettepanud küsimused tegelikus elus enam lahkarvamisi tekitada, sest need küsimused on juba Riigikohtu Administratiiv-osakonna otsustega eelnimetatud asjus lahendatud. Mis puutub sellesse, et Riigikohtu Administratiiv-osakond on oma otsustes (Haim Sametschiku, Hermann Kromeli, Boris Agapovi ja Vladimír Tschumikovi kaebasjus) kohtuministri poolt ettepanud küsimused teistviisi lahendanud, kui eelnimetatud Villbergide ja Ernst Turmanni kaebasjus, siis tuleb tähendada, et kuuluvad esimesed varemase ajajärku, 1921—1923. aastatesse, ja et Riigikohtu Administratiiv-osakond on hiljem uuele seisukohale asunud enne ülalpool nimetud otsustes 1925. a. ja 1926. a. ja sellest järjekindlalt viimastel aastatel kinni pidanud, seepärast tuleb juhtnõriks võtta neid Riigikohtu hilisemates otsustes avaldatud seletusi. Kohtuministrile ei ole õigust antud taotella Riigikohtu Administratiiv-osakonna poolt lahendatud küsimuste uuesti läbivaatamist Riigikohtu üldkogu poolt, (võrdl. Vene Sen. üldk. ots. 1913. a. nr. 5, 1905. a. nr. 4 ja Riigikohtu üldk. otsus 12. 12. 1921. a. toim. nr. 12), seepärast tulevad kohtuministri poolt seletuse saamiseks ettepanud küsimused sisuliselt läbivaatamata jätta. —

(R. Üldkogu t. nr. 88 — 1926. a.)

Administratiiv-osakond.

Kas Siseminister võib keelduda luba andmisest Eesti Vabariigi kodanikkudele Eestist jäädavalt lahkumiseks?

Vastus jaatav.

Väljasõit välismaale on maksvate seaduste järele rippuvaks tehtud välispasside saamisest (Passiseaduse §§ 164 ja 214). Tähtaeg, mille jooksul on lubatud välispasside põhjal välismaal viibida, on viie-aastane (sama Sead. §§ 207 ja 210¹), ja väljasõit välismaale ilma vastava loata on karistatav. Väljasõidu loa saamises on tarvilik mitte

ainult kindlaks teha, et väljasõitja on kõik omad kohastused riigi vastu täitnud ja kohtu all ei seisa (sama Sead. §§ 167—171), vaid peab ka üles andma väljasõidu sihi ja põhjused (ravitsemine § 172, päranduse saamine § 174 jne.). Kõik need määrused käivad tähtajalise välismaale väljasõidu kohta, kuna aga puuduvad seaduse normid, mis reguleeriksid kodaniku jäädavat väljasõitu riigist. Kui aga seadus reguleerib ajalisi välismaa-väljasõitusid ja teeb loaandmised selleks ärarippuvaks mitmesuguseist kitsendavaist tingimustest, siis peab loogiliselt järeldama, et niisuguseil juhtumusil, kus kodanikud kavatsevad jäädavalt oma isamaalt lahkuda, on vastav asutis kohustatud järele kaaluma, kuivõrt niisugune väljarändamine riigi huvides lubatav on.

(R. Adm. t. nr. 1182¹¹—1926)

Kas võib kedagi isikut vastutavaks teha teisele isikule määratud puhtakasumaksu eest?

Vastus eitav.

Otsekoheste Maksude Seaduse § 449. järele on kõik ettevõtted, mis Ots. M. S. § 447. ära tähendatud, väljaarvatud § 453. näldatud ettevõtted, kohustatud maksuma põhiärimaksu äritunnistuse lunastamise teel; sama seaduse § 478. järele on lunastatud äritunnistused maksvad ainult nende isikute ja asutiste kohta, kelle nimele nad välja antud või § 487. määratud korras edasi antud ja ainult nende asutiste ja töönduste jaoks, missuguste peale nad lunastatud. Puhtakasumaks on lisa ärimaks ja seda on kohustatud § 532. järele maksuma ettevõtted, mille peale on äritunnistus lunastatud, s. o. mille pealt on tasutud põhiärimaks. Ilma äritunnistusega ei või keegi säärast äri pidada, mille pidamiseks äritunnistuse lunastamine kohuslik ja selle määruse täitmise järelvalve lasub maksuinspektorite peal (Ots. M. S. §§ 489—508). Näiteks, on ärilise ettevõtte jaoks lunastand äritunnistuse A. ainult oma nimele, siis Ots. M. S. § 487.

järele selle äritunnituse põhjal B-l ei ole üldse õigust oma nimel äripidada ja äri operatsioone toimetada. Et B. nimele ei ole äritunnistust lunastatud ja teda ei ole selleks ka kohustatud Ots. M. S. §§ 489 — 508 ja 574. alusel, seepärast ei ole üldse seaduslikku alust määrata temale puhtakasumaksu või teha teda vastutavaks A-le määratud puhtakasumaksu eest, sest niisugusel korral oleks loodud võimalus puhtakasumaksu määrata isikutele, kes põhiäri maksu ei maksa, niisugune kord on vastulus Ots. M. seaduse § 532. määrusega.
(R. Adm. t. nr. 277^{II} — 1927).

Missuguses korras linna administratiivpiirid määratakse kindlaks, kas seaduseandlikus või valitsemise korras?

Vastus: Valitsemise korras.

V. S. K. IX k. Seisuste Seaduse § 689. lisast nähtub, et linnade asutamine, järelikult ka linnade piiride muutmine sündis vene ajal mitte seaduseandlikul teel, vaid valitsemise korras nimelt ministrite komitee ettepanekul keisri käsukirjaga. Seda seadust seni muudetud ei ole; ainult keisri asemele on astund Vabariigi Valitsus. Kui viimasel ajal mõnede linnade administratiivpiiride laiendamise küsimused seaduseandlikul teel Riigikogu kaudu on lahendatud, siis sellega ei ole veel endine kord ära muudetud.

(R. Adm. t. nr. 322^I — 1926. a.).

Kas Kinnitusnõukogu on kohustatud omi otsusi põhistama?

Vastus jaatav.

Kinnitusnõukogu ülesandeks on muu seas Sotsiaalkinnituse Seaduste täitmise kõrgem järelevalve, nende seaduste täitmiseks tarvilikkude juhtnõuude andmine ja kahtluste seletamine, mis kinnitusseaduste tarvitamisel kinnitusasutistel ette tulevad. Kinnitusnõukogu otsuste vastu võib ka kaebusi tõsta

Riigikohtus (Kinnitusnõukogu Seadus §§ 1, 12, 23 — R. T. nr. 77/78—1920. a.). Kõik see tingib vajaduse, et Kinnitusnõukogu, arutades temale antud kaebusi Kinnitusameti otsuste vastu, oma otsusi ka põhjendaks või vähemalt ära näitaks otsuses eneses, missugustele seaduste määrustele otsus põhjeneb.

(R. Adm. t. nr. 113^{II} — 1927. a.).

Kas administratiiv-asutiste poolt seaduse määruste käsitamiseks antavad juhtnõuud ja seaduste seletamised võivad üldiselt iseseisvaks kaebuse esemeks administratiivkohtu korras olla?

Vastus eitav.

Seaduse määruste käsitamiseks antavad juhtnõuud ja seaduste seletamised administratiiv-asutiste poolt ei või üldiselt iseseisvaks kaebuse esemeks administratiivkohtu korras olla, vaid säärase juhtnõuude ja seletuste seadusepärasuse küsimus võib kohulikule arutusele kuuluda ainult juhtumusel, kui mõni konkreetne administratiiv asi on otsustatud vastavalt nendele juhtnõuudele ja seletustele, ning selles konkreetse asjas antud kaebuses kaebaja väiteluse tõstab nende juhtnõuude ja seletuste seadusepärasuse vastu.

(R. Adm. t. nr. 94^{II} — 1927. a.).

Missuguses korras tuleb kaevata kalmandal isikul, kui ta leiab, et politsei on kellegi isiku riigimaksu võlgade katteks üles kirjutanud tema varanduse?

Vastus: tsiviilkohtu korras.

Riigi Vastuvaidlemata Nõudmiste Seaduse (S. K. XVI k. II j) § 1. põhjal nõutakse riigimaksud sisse vastuvaidlemata korras. Sama Seaduse § 2. ja 3. ja Riigi Ärimaksu Seaduse § 577. järele nõuab riigimaksud sisse politsei vastava maksuasutise ettepanekul, misjuures, kui võlgnik politsei poolt antud tähtajal võlgnevat maksu ära ei tasu, politseil õigus on võlgniku varan-

Aruanne kriminaal- ja tsiviil-asjade

K r i m i n a a l - o s a k o n d												
Otsustamata 1. jaan. 1926. a.	Juure tulnud aruande aastal	Kokku oli asju 1926. a.	Apellatsiooniasjad					Eraasjad				
			Kinnitatud otsusi	Osaliselt muudetud otsusi	Õigeks miist- vaid otsusi (l. astmes oli arvatum. otsusi)	Eraõigustuses leppimisi ja apel- latsioonikaebus- test loobunud	Üleliidse otsus- tatud apellatsi- ooni asju	Erakaebusi rahuldatud	Erakaebusi tagajärjeta jätetud	Muid eraasju otsustatud	Üleliidse otsus- tatud eraasju	Üldkogule üle- antud asju
259	634	893	360	80	47	86	573	12	94	20	126	5

Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle Rahu-

Kohtuasutiste nimetus	Otsustamata 1926. aastaks					Juure tulnud 1926. aastal					Kriminaal- asjadest alguse saa- nud	Kokku oli asju 1926. aastal	Sündisusaktide järele	Erakaebe korras	Korr. koosseisud; nende hulgast asjades Kr. Kp. S. § 355 ja 356 — 4 järele	Istungite arv
	Nendes oli kohtualusel					Nendes oli kohtualusel										
	Vabaduses		Vahi all			Vabaduses		Vahi all								
	Meeste- rahvaid	Naiste- rahvaid	Meeste- rahvaid	Naiste- rahvaid	Kokku	Meeste- rahvaid	Naiste- rahvaid	Meeste- rahvaid	Naiste- rahvaid	Kokku						
Tall.-Haapsalu Rlkg.	349	325	71	76	10	1931	493	113	430	57	2280	1000	51	247	186	
Tartu-Võru	70	47	7	12	4	1370	1062	170	196	20	1440	404	34	295	117	
Rakvere-Paide	131	104	24	36	3	858	259	38	137	11	989	288	37	197	115	
Viljandi-Pärnu	124	136	27	25	4	906	577	114	102	35	1030	239	27	80	77	
Kokku	674	612	129	149	21	5065	2391	435	865	123	5739	1931	149	819	495	

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise

Kohtuasutiste nimetus	Otsustamata 1926. a.	Juure tulnud 1926. a.				Kokku oli asju 1926. a.	Otsustatud 1926. a.					Otsustamata 1927. a.			
		Nõudmiskorras	Täitmiskorras	Hoiukorras	Erakaebustes		Kokku	Nõudmiskorras	Täitmiskorras	Hoiukorras	Erakaebustes ja eratoimetustes				
Tall.-Haapsalu Rlkg.	1538	830	697	745	94	2366	3904	925	697	674	69	20	170	2555	1340
Tartu-Võru	1517	778	288	362	87	1515	3032	649	288	458	35	32	155	1617	1415
Rakvere-Paide	554	378	74	130	147	729	1283	305	75	112	91	16	102	701	582
Viljandi-Pärnu	251	441	158	310	13	922	1173	388	158	245	17	14	62	884	289
Kokku	3800	2427	1217	1547	341	5532	9392	2267	1218	1489	212	82	489	5767	3635

Aruanne tsiviil-asjade liikumise üle Rahu-

Kohtuasutiste nimetus	Otsusta- mata 1926. a.	Juure tulnud 1926. a.	Kokku asju 1926. a.	Otsustatud			
				Apellatsiooniasju			
				Edasikaev- atud ot- susi kin- nitatud	Edasikaeva- tud otsusi muudetud ehk tähta- tatud	Lõpetatud	Kokku
Tall.-Haapsalu Rlkg.	346	1916	2262	805	321	83	1209
Tartu-Võru	541	1710	2251	641	388	174	1203
Rakvere-Paide	206	762	968	362	206	50	618
Viljandi-Pärnu	157	905	1062	290	222	28	540
Kokku	1250	5293	6543	2098	1137	335	3570

liikumise kohta 1926. a. Kohtupalatis.

T s i v i i l - o s a k o n d													
Edasikaevatud kassatsiooni korras	Kokku otsustatud asju 1926. a.	Otsustamata 1. jaan. 1927. a.	Otsustamata 1. jaan. 1926. a.	Juurde tulnud aruande-aastal	Kokku oli asju 1926. a.	Apellatsiooniasjad			Eraasjad		Ülelõigatud otsustatud asju	Edasi kaevatud kassatsiooni korras	Otsustamata 1. jaan. 1927. a.
						Kinnitatud otsusi	Osaliselt muudetud otsusi	Tühistatud otsusi	Erakaebusi rahuldatud	Erakaebusi rahuldamata			
138	704	189	965	1042	2007	392	56	217	148	156	989	249	1038

kogudes kui I astme kohtutes 1926. aastal.

Toimetuses olnud asjadest on 1926. aastal				Otsustatud kohtu-istangitel	Kokku otsustatud asju	Asjade arv milledes kaebused järgnenud		Otsustamata 1927. aastaks						Otsustamata jäänud asjadest väljas toimetus			
Ara lõpetatud						Apellatsioonikaebused	Erakaebused	Asjade arv		Nendes oli kohtualuseid				Kuni 3 kuuni	Kuni 6 kuuni	Kuni 1 aastani	Üle aasta
Kr. Kp. S. § 277 korras	Kr. Kp. S. § 523 korras	Kr. Kp. S. § 852 korras	Kokku					Sisulisi	Kr. Kp. S. § 277 ja t. järele	Vabaduses		Vahi all					
733	182	38	953	882	1835	226	27	227	218	218	36	88	12	320	42	72	11
839	145	11	995	414	1409	76	6	31	—	17	1	16	1	—	—	—	—
359	119	9	487	402	889	66	5	100	—	85	10	22	1	83	12	3	2
491	132	7	630	274	904	45	2	126	—	121	35	29	9	67	21	36	2
2422	578	65	3065	1972	5037	413	40	484	218	441	82	155	23	470	75	111	15

üle Rahukogudes kui I astme kohtutes 1926. aastal.

Eraotsusega	1926. a. otsustatud asju				Kaebusi antud esitamiseks kohtupalatisse			Administratiiviasjad						Põhikirjade registreerimis-asjad				
	Kohtuotsustega				Nõudjate poolt	Kostjate poolt	Erakaebusi	Otsustamata 1926. a.	Juurde tulnud 1926. a.	Kokku oli asju 1926. a.	Otsustatud 1926. a.	Otsustamata 1927. a.	Kaebusi antud kõrgem. kohtusse	Otsustamata 1926. a.	Juurde tulnud 1926. a.	Kokku oli asju 1926. a.	Otsustatud 1926. a.	Otsustamata 1927. a.
800	553	82	233	129														
680	676	70	191	97	64	68	70	72	142	114	28	23	—	—	—	—	—	
308	252	53	75	50	69	31	24	113	137	66	71	33	—	—	—	—	—	
323	378	29	78	35	29	24	5	68	73	64	9	18	—	—	—	—	—	
2111	1859	234	577	311	292	174	123	326	449	306	143	86	6	176	182	182	—	

kogudes kui II astme kohtutes 1926. aastal.

1926. aastal					Asjade arv, milles on edasikaevatud kassatsiooni koht.	Otsustamata	Märkused
Eraasju		Muid asju	Seismpandud asju	Kõiki kokku			
Rahuldatud	Rahuldamata						
168	176	—	63	1616	158	646	
140	124	—	29	1496	91	755	
68	82	—	19	787	61	181	
117	69	6	26	758	133	304	
493	451	6	137	4657	443	1886	

Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle Rahu.

Kohtuasutiste nimetus	Otsustamata 1926. aastaks	Juurde tulnud 1926. aastal	Kokku oli asju 1926. aastal	Otsustatud 1926									
				Apellatsiooni asju				Eraasju		Kassatsiooni asju			
				1. astme kohtuotsused kinnitatud	1. astme kohtuotsused tühistatud ehk ära muudetud	Ära lõpetatud	Kokku	Rahuldatud	Rahuldamata	Kinnitatud	Tühistatud	Ära lõpetatud	Kokku era- ja kass. asju
Tall-Haapsalu Rkkg.	381	1939	2320	939	466	170	1575	55	69	50	11	—	185
Tartu-Võru	409	1993	2402	1128	553	194	1875	28	46	61	17	3	155
Rakvere-Paide	397	926	1323	676	197	137	1010	45	23	32	5	—	37
Viljandi-Pärnu	311	667	978	365	216	74	655	21	12	18	6	—	57
Kokku	1498	5525	7023	3108	1432	575	5115	149	150	161	39	3	434

Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonna kohtu-

Jaoskonna nimetus	Lõpetamata 1926. aastaks				Juurde tulnud 1926. a.						Uurimistoimetused vältasid					
	Toimetusi	Nendes vastutusele võetuid			Toimetusi	Nendes vastutusele võetuid			Kokku toimetusi 1926. a.	Kuni 1 kuuni	Kuni 3 kuuni	Kuni 6 kuuni	Kuni 1 aastani	Üle 1 aasta		
		Meest	Nendes toimetustes vastutusele võetuteist	Naist		Nende hulgas alla-17. aast.	Meest	Nendes toimetustes vastutusele võetuteist							Naist	
Tallinna tähts. asj. 1. j kohtu-uurija	33	18	4	—	22	15	—	—	7	5	55	4	14	8	14	11
2. j.	7	1	1	—	8	14	—	—	6	—	15	2	2	2	5	4
3. j.	9	12	—	—	10	19	—	—	13	—	19	4	1	5	2	7
Tallinna 1. jaoskonna kohtu-uurija	67	9	2	1	128	107	—	—	19	5	195	26	38	47	52	32
2.	55	12	—	—	200	134	4	—	64	4	255	104	56	48	33	14
3.	80	12	9	3	202	130	3	—	55	10	282	79	63	59	54	23
4.	69	18	9	2	200	127	—	—	63	6	269	56	92	62	55	4
5.	86	15	6	—	200	127	—	—	61	4	286	79	93	48	53	14
6.	61	8	2	—	104	81	—	—	51	—	165	42	33	31	23	36
Harjumaa 1.	176	28	10	—	215	215	7	—	90	11	391	77	97	77	101	39
2.	63	20	8	—	232	152	1	—	42	10	295	68	115	71	36	5
Läänemaa 1.	40	8	2	1	98	61	4	—	27	2	138	9	19	36	64	10
2.	62	10	1	1	86	34	2	—	13	4	148	21	33	37	39	18
Saaremaa 1.	6	8	2	—	42	25	—	—	9	4	48	13	24	4	6	1
2.	10	10	—	1	42	23	2	—	5	4	52	23	19	9	1	—
3.	10	5	—	—	10	11	7	—	—	—	20	1	16	2	1	—
Hilumaa	10	1	1	—	40	39	1	—	7	—	50	13	19	11	7	—
Kokku	844	195	57	9	1839	1314	31	532	69	2683	621	734	357	554	217	

kogudes, kui II astme kohtutes 1926. aastal.

aastal			Otsustatud asjades vältras toimetus				Otsustamata 1927. a.	Asjade arv, milledes on antud kassats. kaebused		Kohtualuste arv					
Seismapandud asju	Muid asju	Kokku otsustatud asju	Kuni 3 kuuni	Kuni 6 kuuni	Kuni 1 aastani	Üle 1 aasta		Kaebused	Protestid	Kelle kohta II astmel kohtuotsused on seaduse jõusse astunud			Seismapandud asju	Koik kokku	Suudimõistetud kohtualustest allaeglasti 10.—17. a. vanaduses
									Süüdimõistetud	Oigeks-mõistetud	Kohtu alt vabastatud				
1	—	1761	1065	537	129	30	559	315	1	1018	597	131	1	1747	12
3	—	2033	1969	53	9	2	369	274	—	1646	430	211	3	2290	—
3	—	1118	560	421	120	17	205	233	—	774	266	144	3	1187	12
—	—	712	234	311	137	30	266	107	—	388	311	82	—	781	3
7	—	5624	3828	1322	395	79	1399	929	1	3826	1604	568	7	6005	27

uurijate tegevuse aruanne 1926. aastal.

Lõpetatud ja kuuluvuse järele ära saadetud			Aralõpetamiseks saadetud toimetuste arv	Täendamiseks tagasi saadetud toimetuste arv	Lõpetamata 1927. aastaks				Uurimistoimetustes tarvitusele võetud takistusabinõud							
Prokuröride	Rahukohtunik-kudele	Teistele asutistele			Toimetusi	Nendes vastutusele võetud	Meesi Nendes toimetustes vastutusele võetutest	Naisi on vahil all	Isikutunnistuse aravõtmise ja allkirja võtmise mitte lähkumise mitte	Politsei valve alla andmine	Kämeeste vastutusele andmine	Nende poolt ette pandud vastutuse rahasumma suurus	Kautsjoni võtmise	Kautsjonite summa		Kodune arest
							Isikute arv				Isikute arv	Mk.	Pn.	Isikute arv		
37	—	—	25	—	18	7	4	—	1	4	1	500,000	1	10,000	—	16
10	—	—	4	4	5	3	2	—	4	4	3	6,000,000	—	—	—	4
6	—	3	4	—	10	30	11	—	—	4	—	—	—	—	—	13
152	18	7	80	22	23	13	—	—	85	47	—	—	1	54,499	—	24
179	20	1	90	1	55	20	9	—	42	17	1	548,438	6	323,694	—	68
182	24	39	77	18	37	1	—	—	15	33	—	—	5	122,667	12	65
193	20	8	81	26	48	7	—	—	25	26	4	694,420	3	175,000	—	69
201	18	8	94	32	59	42	23	7	26	17	14	2,643,188	6	333,744	—	79
111	16	12	53	19	26	14	13	—	13	7	4	1,240,571	6	1,040,843	—	51
260	72	8	112	29	51	10	5	2	84	27	45	34,607,593	1	10,000	—	101
203	27	8	90	32	57	14	1	2	32	59	7	1,976,776	1	25,000	—	52
58	7	2	32	9	71	15	7	—	2	21	1	159,354	3	120,000	—	34
123	17	1	85	14	7	2	2	—	3	7	3	—	3	47,506	—	16
33	1	—	10	8	14	7	4	—	3	11	2	1,002,670	2	40,000	—	15
38	—	4	18	3	10	3	2	1	3	18	6	1,457,871	1	47,000	—	10
20	—	—	9	1	—	—	—	—	6	6	3	297,474	—	—	—	1
31	2	1	9	6	16	6	—	—	4	12	1	—	3	72,904	—	7
1831	237	102	873	224	507	194	83	12	248	315	95	51,128,400	42	2,422,857	—	625

Tartu-Võru Rahukogu ringkonna kohtu-

Jaoskonna nimetus	Lõpetamata 1926. aastaks				Juure tulnud 1926. a.						Uurimisloometused vältasid				
	Toimetusi	Nendes vastutusele võetuid	Nendes toimetustes vastutusele võetutest oli vahi all		Toimetusi	Nendes vastutusele võetud	Nende hulgas aiaaliskuni 17. aast.	Nendes toimetustes vastutusele võetutest oli vahi all		Kokku toimetusi 1926. a.	Kuni 1 kuuni	Kuni 3 kuuni	Kuni 6 kuuni	Kuni 1 aastani	Üle 1 aasta
			Mees	Nais				Mees	Nais						
Tartu tähta. asj. kohtu-uurija . . .	5	4	2	2	13	52	—	22	—	18	—	7	6	5	—
„ 1. jaosk. „ „ . . .	36	5	—	—	194	82	—	16	4	230	74	93	28	21	14
„ 2. „ „ „ . . .	28	1	—	—	143	77	1	25	7	169	62	97	16	2	2
„ 3. „ „ „ . . .	21	1	1	—	110	57	—	12	—	131	30	69	20	3	—
„ 4. „ „ „ . . .	26	5	2	2	139	82	2	40	4	165	51	67	34	11	2
„ 5. „ „ „ . . .	48	1	—	—	132	47	1	10	1	180	27	88	47	16	2
„ 6. „ „ „ . . .	27	7	3	—	159	48	5	13	—	186	46	77	44	17	2
Võru 1. „ „ „ . . .	17	15	1	—	105	57	—	14	4	122	43	50	25	3	1
„ 2. „ „ „ . . .	16	14	2	—	153	66	4	20	1	169	64	77	21	7	—
Valga 1. „ „ „ . . .	27	5	—	—	106	26	—	10	1	133	39	59	19	10	6
„ 2. „ „ „ . . .	16	2	1	—	103	37	—	16	2	119	30	63	22	3	1
Petseri jsk. kohtu-uurija . . .	18	32	2	—	220	85	5	26	—	238	117	85	27	8	1
Kokku . . .	283	92	14	4	1577	716	18	224	24	1860	573	832	318	106	31

Rakvere-Paide Rahukogu ringkonna kohtu-

Narva 1. jaosk. kohtu-uurija . . .	26	20	14	—	115	62	3	31	4	141	67	40	22	11	1
„ 2. „ „ „ . . .	16	15	4	2	97	54	—	22	1	113	49	33	16	11	4
Jõhvi „ „ „ . . .	21	1	1	—	170	69	5	31	—	191	87	66	17	15	6
Rakvere 1. „ „ „ . . .	18	—	—	—	199	126	2	29	6	217	78	75	31	27	6
„ 2. „ „ „ . . .	20	4	—	—	124	71	5	18	—	144	49	65	18	12	—
Tapa „ „ „ . . .	9	2	1	—	184	117	5	46	5	193	110	73	5	4	1
Paide „ „ „ . . .	25	5	4	—	170	77	4	22	1	195	93	67	31	4	—
Kokku . . .	135	47	24	2	1059	576	24	199	17	1194	533	419	140	84	18

Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonna kohtu-

Viljandi 1. jaosk. kohtu-uurija . . .	34	19	2	—	178	102	6	20	7	212	73	61	42	29	7
„ 2. „ „ „ . . .	66	6	—	—	201	120	4	37	8	267	70	83	53	44	17
Pärnu 1. „ „ „ . . .	30	6	—	—	216	108	6	13	7	246	115	87	37	7	—
„ 2. „ „ „ . . .	34	24	3	—	137	78	4	11	1	171	52	88	17	5	9
„ 3. „ „ „ . . .	73	36	9	—	166	58	2	8	6	239	54	70	48	45	22
Kokku . . .	237	91	14	—	898	466	22	89	24	1135	364	389	197	130	55

uurijate tegevuse aruanne 1926. aastal.

Lõpetatud ja kuuluvuse järele ära saadetud				Lõpetamata 1927. aastaks		Uurimistoimetustes tarvitusele võetud takistusabinõud													
Prokuröride	Rahukohtunik-kudele	Teistele asutistele	Aralõpetamiseks saadetud toimetuste arv	Täiendamiseks tagasisaadetud toimetuste arv	Toimetusi	Nendes vastutusele võetud	Meest	Nendes toimetustes vastutusele võetutest oli vahi all	Isikutunnistuse arvestamine ja allkirja võtmine mittelehukumisele	Põhitseil valve alla andmine	Kämeeste vastutusele andmine	Nende poolt ettepanud vastutuse raha summa suurus		Kautsjoni võtmine	Kautsjonite summa		Kodune arest	Vangistus	
												Mk.	Pn.		Mk.	Pn.			Isikute arv
14	—	—	4	2	4	—	—	—	5	23	—	—	—	2	300,000	—	—	—	22
189	5	20	114	25	16	—	—	—	22	31	1	3000	—	1	30,000	—	—	—	20
124	6	14	77	3	25	1	—	—	11	22	3	4,301,240	—	6	100,000	—	—	2	32
91	14	2	50	13	24	4	1	—	15	21	—	—	—	2	63,000	—	—	5	12
123	4	3	71	13	35	7	5	—	14	21	—	—	—	—	—	—	—	—	45
136	13	4	88	7	27	1	—	—	24	11	—	—	—	—	—	—	—	1	11
129	6	5	85	14	46	6	1	—	11	22	—	—	—	2	28,000	—	—	—	13
101	8	5	53	15	8	—	—	—	20	19	3	687,000	—	8	65,000	—	—	—	16
136	7	4	85	20	22	7	2	—	12	23	10	750,000	—	—	—	—	—	—	23
97	12	6	60	19	18	2	1	—	23	9	1	81,385	—	1	3,132	—	—	—	12
90	9	4	59	9	16	6	2	—	8	12	1	200,000	—	—	—	—	—	—	14
189	19	4	121	34	26	17	9	—	19	39	5	2,402,200	—	2	45,000	—	—	—	30
1419	103	71	807	174	267	51	21	—	184	253	24	8,424,825	—	19	634,132	—	—	8	250

uurijate tegevuse aruanne 1926. aastal.

111	8	3	29	39	19	5	4	1	8	17	2	—	—	—	—	—	—	—	40
69	15	4	26	16	25	24	4	—	6	20	—	—	—	1	125,000	—	—	—	27
140	8	6	61	25	37	14	8	—	3	3	—	—	—	4	308,360	—	—	—	3
164	14	13	90	8	26	7	—	—	33	38	9	13,850,562	—	2	56,773	—	—	1	35
103	10	8	54	13	23	11	5	—	24	18	2	2,523,703	—	1	50,000	—	—	4	18
162	7	9	81	20	15	6	—	—	26	29	2	1,060,450	—	7	222,945	—	—	—	51
136	34	5	67	15	20	4	1	—	24	27	1	300,000	—	1	50,000	—	—	1	23
885	96	48	408	136	165	71	17	1	124	152	16	17,234,715	—	16	808,078	—	—	6	197

uurijate tegevuse aruanne 1926. aastal.

172	2	9	97	39	29	12	6	6	31	61	—	—	—	8	138,319	—	—	—	27
203	22	7	106	41	35	12	2	—	26	48	2	490,000	—	1	40,000	—	—	—	40
187	13	7	88	17	39	11	6	1	39	32	4	1,025,000	—	8	142,009	—	—	—	25
144	5	—	58	46	22	8	—	—	13	51	2	894,373	—	2	75,000	—	—	—	13
170	16	13	109	35	40	20	1	4	21	35	8	1,252,415	—	7	142,415	—	—	—	23
876	58	36	458	178	165	63	15	11	130	227	16	3,661,788	—	26	537,743	—	—	—	128

dust üles kirjutada ja oksjonil ära müüa. Neil juhtumustel tegutseb politsei maksuasutiste ettekirjutustel ja peab vastuvaldemata ettekirjutuse täitma. Kui seejuures politsei oma võimupiiridest üle astub, ja täitmise korda rikub, siis võib tema tegevuse peale kaebusega esineda administratiivkohtu korras. Kui aga politsei ühe isiku riigimaksu võlgade katteks üleskirjutanud kolmanda isiku varanduse, siis tuleb sel isikul selle varanduse üleskirjutamist ja aresti alt vabastamise palvega pöörduda Ts. Kp. S. § 1092. põhjal tsiviil-, aga mitte administratiivkohtu poole.

(R. Adm. t. nr 195¹ —1927. a.).

Kas siseministril on õigus omalt poolt kitsendusi luua ja keelduda korralduste tegemisest isikutunnistusel rahvuse nimetuste kohta tehtud märkuste parandamiseks?

Vastus eitav.

Põhiseaduse § 20. järele on iga Eesti kodanik vaba oma rahvuse määramises ning juhtumustel, mil isiklik määramine mitte võimalik ei ole, sünnib see seaduses ettenähtud korras. Üldist eri-seadust, mis rahvuse määramise õiguse tegeliku tarvitamise korra ja tingimused kindlaks määraks, ei ole olemas. Kuid Vähemusrahvuste Kultuur-omavalitsuse Seaduses (R. T. nr. 31/32 — 1925. a.) on see küsimus üldiselt lahendatud nende rahvuste kohta, mis nimetatud seaduse § 8. järele vähemusrahvusteks Eestis tunnustatud. Selle seaduse § 9. määrab, et „kuuluvus vähemusrahvuse kultuur-omavalitsusse tehakse kindlaks rahvusnimekirjaga, kuhu võivad endid lasta üles võtta § 8. tähendatud rahvusest Eesti kodanikud, kes vähemalt 18 aastat vanad.“ — Riigikogule üldkomisjoni poolt esitatud seletuskirjast Vähemusrahvuste Omavalitsuse Seadusele (II Riigikogu protokollid, 7 istungjärk 1925. a. lhk. 209—219) loeme muuseas, et üldkomisjoni poolt Riigikogule esitatud seaduse eelnõu määrusi rahvuse määramise

õiguse kohta tuleb mõista nii, et „rahvusnimekirja ülesvõtmine sünnib vabalt, rahvuse tunnustamise printsiibi põhjal kodanikkude poolt, kes vähemalt 18 aastat vanad“ ja „iga üksiku kodaniku rahvuse määramine teatavasse rahvus-kultuurühendusse sünnib isiku enese vaba määramise teel.“ — Riigikogu on üldkomisjoni poolt esitatud seaduse eelnõu osad vähemusrahvusse kuuluvuse äramääramise kohta muutmata vastu võtnud ja seepärast tuleb selle seaduse tõlgendamisel arvesse võtta üldkomisjoni seletuskirja. — Vastavalt Põhiseaduse § 20-le ja Vähemusrahvuste Kultuur-omavalitsuse Seaduse § 8-le näeb ka Vabariigi Valitsuse poolt 17. IV. 1925. a. vastuvõetud määruse (R. T. nr. 65/66 — 1925. a.) § 5. ette, et saksa rahvusnimekirja sissekandmist toimetatakse „politsei ning omavalitsuste poolt saadud andmete kui ka üksikute kodanikkude oma rahvuse kohta tehtud teadaannete põhjal.“

Sama paragrahvi teine lõige määrab, et „juhtumusel, kui isiklik teadaanne rahvuse kohta lahku läheb vallavalitsuste või politsei poolt saadud andmetest, siis kantakse teadaandja nimekirja, kui ta § 5. ja 11. ettenähtud tähtaegade jooksul esitab nimekirja kokkuseadvale asutisele vastava õienduse Siseministeeriumi poolt teadaandja sellekohaste legitimatsioonidokumentides (isikutunnistuses jne.) rahvuse suhtes tehtud paranduste kohta.“

Ettetoodust selgub, et rahvuse määramise õiguse üldised juhtmõtted on ära tähendatud Põhiseaduse § 20. ja Vähemusrahvuste Kultuur-omavalitsuse Seaduses ning et viimase seaduse § 17. ja 29. põhjal Vabariigi Valitsuse poolt väljaantud määruses on otsekohe ette nähtud isikutunnistuses rahvuse kohta tehtud märkuste parandamise õigus ja võimalus kodanikkude teadaannete põhjal. Kuna aga maksvates seadustes ja seadusejõulistes kohuslikkudes määrustes ei leidu nende Eesti kodanikkude oma rahvuse määramise õiguse kitsendusi,

kes 18 aastat vanad ja oma rahvuse määravad rahvuse järele, mis Eestis vähemusrahvaks tunnistatud, siis ei ole ka siseministri seaduslikku alust omalt poolt kitse-
sendusi luua ja keelduda korralduste tegemisest isikutunnistusel rahvuse nimetuste kohta tehtud märkuste parandamiseks.

(R. Adm. t. nr. 263^{II} — 1927.)

Tsiviil-osakond.

Arstide vastutus haiguse vale diagnoosi eest.

Abielupaar Hans ja Marie K. tõstis ter-
vishoiu arstide T. R ja S. T. vastu kahju-
tasu nõude 90160 marga suuruses summas
seletades, et kostjad ühte nõudjatest, nimelt
Marie K.'t, tunnistanud pidalitõbiseks. See
diagnoos olnud vale ja nõudjad kannud
selle läbi kahju ülalnimetatud summas.
Rahukogu kui ka Kohtupalat lükkasid nõude
tagasi. Nõudjate kassatsiooni kaebuse leiab
Riigikohus rahuldamisväärilise oleval järg-
mistel põhjustel:

Kohtupalat jättis nõude rahuldamata
väljamineks seisukohast, et arstid, tunnistades
Marie K.'t pidalitõbiseks, mitte ei toimetanud
kergemeelselt või hoolimatalt oma kutse-
kohuste täitmisel. Olla tõendamata, et nõud-
jate kahju oleks tekkinud arstilise kutsesala-
duse ja eetika rikkumise tagajärjel kostjate
poolt. Omas kassatsiooni kaebuses seletavad
nõudjad, et just kõiki neid asjaolusid oleks
nende poolt ülesantud tunnistajad ja tarbe
korral ekspertiis kindlaks teha võinud. Ni-
melt oleks tunnistajad ülekuulamisel teadnud
tõendada, kui hoolimatud kostjad on olnud
Marie K. vastu hulga aastale jooksul. Hoo-
limata sellest, et Marie K. neile alatasa esitas
arstide, ülikooli professorite-eriteadlaste ja
ülikooli kliinikute tõendusi ja otsusi selle
kohta, et tema, Marie K., ei ole pidalitõbine,
ei olla kostjad võtnud tema juures täienda-
vat ülevaatuset ette ja ei vabastanud teda
järelvalvest. Kostjad olla koguni teate levil-

tajad olnud, et Marie K. on pidalitõbine,
rikkudes seega arstilist kutsesaladust ja sün-
nitades nõudjatele tuntavat majanduslist
kahju. Nii hästi Rahukogu, kui ka Kohtu-
palat, jätnud tunnistajad ülekuulamata, keel-
dudes sel viisil tõendusi vastuvõtmast asja-
olu kohta, mille tõendamata peale nad
rajanud oma otsuse. — Tuleb tähendada,
et Kohtupalat on jätnud nõudjate poolt üles-
antud tunnistajad ülekuulamata sellepärast,
et nõudjad ei olnud äraseletanud, milliste
asjaolude selgitamiseks tuleb tunnistajaid
ülekuulata. Ka ei saa kohtupalati arvamise
järele tunnistajate läbi tõeks teha, kas Marie
K. on olnud pidalitõbine ja kas kostjad
omas artilises tegevuses Marie K. suhtes on
toiminud korralikult ja heas usus. Selle
vastu seletab kassator, et kohtupalat oleks
pidanud ts. kp. s. § 368. põhjal nõudjatele
seletama, mis asjaolu kohta kohtu arvamise
järele tõendused punduvad. Siis oleks ka
selgunud, et tunnistajad võivad tõendada
neid asjaolusid, mis kohtupalat pidas tõen-
damataiks. Riigikohus leiab, et seda kas-
satori seletust ts. kp. s. § 368. kohaldamise
vajaduse kohta eelseisval juhtumisel tuleb
võtta lugupeetavaks. Kuigi mainitud sea-
duseparagrahvi määruse tarvitusele võtmine
on kohtu õigus, mitte tema mõõdapääsematu
kohustus, peab siiski tunnistama, kui asja-
osaliste poolt on ülesantud tunnistajad ja
kohus leiab, et ei ole mitte äratähendatud,
ehk mitte küllaldaselt äratähendatud asja-
olud, mis tunnistajate läbi tahetakse tõen-
dada, siis kohus keelduda ei või esitamast
asjaosalisele, eriti kohtuistungile ilmunud
asjaosalisele, küsimust, mis aitaks välja sel-
gitada neid asjaolusid. (Käesoleval korral
palusid nõudjad nõudepalves tunnistajate
ülekuulamist „nõudmise tõenduseks“ ning
kordasid seda palvet omas edasikaebes
rahukogu otsuse peale ja toetasid kohtu-
palati istungil oma voliniku läbi). Edasi
põhistab kohtupalat tunnistajate ülekuula-
mata jätmist sellega, et ei saa tunnistajate
läbi tõeks teha, kas on Marie K. pidalitõbine
olnud ja kas kostjate arstiline tegevus oli

korralik. Ometi võivad aga tunnistajad tõendada fakte, mis võivad kaasa aidata nii ühe kui teise asjaolu väljaselgitamiseks nagu näiteks, kui tunnistajad tõendavad, et jalahaigus, mida arstlid Marie K. juures lugesid pidalitõveks, tõe poolest oli jala vigastus vankri alla sattumise tagajärjel, või kui nad tõendavad arstide sarnast ülespidamist Marie K. suhtes millest võib järeldada hoolimatust viimase vastu. Tuli aga siin välja selgitada asjaolusid, milleks olid tarvis eriteadmised, siis võiks kohtupalat toime panna ekspertiisi ts. kp. s. § 515. põhjal ka ex officio, ilma asjaosaliste sellekohase palveta. Erapooletu erideadlase arvamise ärakuulamine oli seda enam tarvilik, et teaduslisi seletusi eriteadlastena on annud asjas ainult kostjad. Neil põhjustel leiab Riigikohus, et Kohtupalat ei ole mitte talitanud kõigiti kooskõlas ts. kp. s. §§ 368., 366¹. ja 515. mõttega, ülekuulamata jättes nõudjate poolt ülesantud tunnistajad ja mitte arvestades ekspertiisi toimepanemise vajadusega asjaolude kõigekülgseks ja põhjalikuks väljaselgitamiseks (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 44 — 1927 a.).

Tunnistajate ülekuulamine vekslite asjus.

Vekslite seadustiku § 33. põhjal võib vekslile järele vastatav isik (vekslivõlgnik), ennast kaitseda ainult sarnaste vastuväidetega, mis põhjenevad vekslite seadustiku määrustel või jälle otsekoheselt vahekorral tähendatud isiku ja vekslile järele nõudja vahel. Sellepärast võis rahukogu — vastupidi kaebaja arvamisele — ilma mingi seaduse rikkumiseta arvesse võtta kostja poolt ette toodud vastuväiteid, mis põhjenesid tema ja vekslipidaja s. o. nõudja vahel tekkinud otsekoheselt vahekorral ja ülekuulata selle vahekorral väljaselgitamise ja kindlakstegemise eesmärgiga ülesantud tunnistajaid. Nõudja, kui kaebaja,

iseenesest õige väide, et seadus ei luba vekslile sisu ümber lükata tunnistajate abil ega tõendada võla tasumist vekslile järele tunnistajatega, on käesoleval korral tähtsusetu, sest Rahukogu ei ole tunnistanud vekslile sisu tunnistajate ütelustega ümber lükatuks ning ei ole ka leidnud, et kostja oleks nõudjale vekslile võla ära maksnud. Rahukogu on tunnistajate üteluste põhjal ainult kindlaks teinud, et pooled olid vekslile protestimise ärahoidmiseks nii viisi kokku leppinud, et vekslile summa pidi kummagi poolt pangale ärastatud saama ühesuuruses osas. Sarnase — pooltevahelisel uuel kokkuleppel põhjendatuna — vahekorral kindlakstegemiseks tunnistajate tõenduste abil ei leitud seaduses mingit keeldu (ts. kp. s. § 1819.). — Vastupidi kaebaja seletusele, on Rahukogu arvesse võtnud vekslile teisel küljel tehtud märkust, millest näha, et pooled, kumbki, on pangale maksnud vekslile järele 25000 marka. Rahukogu on sellest järeldanud, et pooled vaialuse all oleva vekslile lunastamise viisi ja tingimuste kohta saavutatud kokkuleppe on täide viinud ja et nõudja on loobunud temale kui vekslipidajale kuulunud õiguste teostamisest vekslile järele. See Rahukogu järeldus kuulub asja sisusse, mida kassatsioonikohtus enam ei aruta kohtuasutiste seaduse § 5. jõul. Ei väari lugupidamist ka kaebaja väide, nagu oleks Rahukogu tunnistajate ütelustest võõriti järeldusi teinud ja asjaolusid oma otsuses kirjeldanud ebaõigesti. Rahukogu on oma otsuse rajanud poolte seletuste ja asjas ette pandud tõenduste peale. Jõuab kaebaja, asjaolusid arvestades, teistele järeldustele kui Rahukogu, siis ei tähenda see veel mitte, et Rahukogu oleks võõriti teinud oma järeldusi ja oleks kirjeldanud asjaolusid teisiti kui nad tõepoolest on olnud (Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 58 — 1927 a.). —

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Lõpliku hind: 450 mk. aast. (8 nummer).
Üksik nummer 60 mk.